

Մ. ՊԵՇԻԿՅԱՆ-ԱՃԼՅԱՆ

 ՏԱՂԵՐ

ՀԱՅՊԵՏՄԱՏ

1947

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

10827

Одобрено, 15.

40.

763

Зак. 39

ՄԿՐՏԻԶ ՊԵՇԻԿՈՒՇԱՆՑԱՆ

83159
45

1947 թ. Դ. 10. 1947 թ. Դ. 10. 1947 թ. Դ. 10.

Տ Ա Ղ Ե Ր

Տնփատ, առաջնության, ծանոթագրություններ
և՛ քառասուն ԱՐԱՄ ԽՆԺԻՆՅԱՆԻ

Խմբագրություն ՆՍՍՌ. Գիտ. Ազգ. հսկական անգամ
ԱՐՍԵՆ ՏԵՐՏԵՐՅԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԵՐԵՎԱՆ 1947

Նկարիչ՝ Կ. ՏԻՐԱՏՈՒՐՅԱՆ

Մկրտիչ Քեփիկտաշլյան

ПЕСНИ

(Ու արմանսկոմ յաշկե)

Արմգիշ. Երեւան 1947

ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՇԻԿՈՒՆԵԼՅԱՆ
(1828—1869)

Եւլ որքան էլ Պեշիկթաշլյանի սիրտ վշտի մեջ կենսադրական տարբեր
դեր խաղա (անսպասարկան սեր), այնուամենայնիւ, դա Արտակի և Մեհեկի
սիրտ ողբերգութեան մի արտահայտութեանն է, որ, ինչպէս տեսանք, պայ-
մանավորված էր հայրենիքի քաղաքական վիճակով:

Արտակների և Մեհեկների սիրտ ողբերգութեանը բանաստեղծին բե-
րում է այն տրամաբանական եզրակացութեանը, թե՛ որպէսզի հաճույքն ու
սերը առանց սուգի լինեն, պետք է նախ և առաջ հայրենիքի վրայից թո-
թափել օտարի լուծը:

Մնացեալ բարձր, սեր իմ սեր,
Հրավեր մարտից որոտաց...
... Ի սուրբ հոգո հայրենայ
Բառնամ ըզլուծ օտարի:

Այսպիսով, ազգային-ազատագրական պայքարը այն առանցքն է, որի
շուրջը դառնում են Պեշիկթաշլյանի մտքերն ու մտորումները, հույզերն ու
երազանքները՝ նաև բնութեան և սիրտ երգերում:

Մկ. Պեշիկթաշլյանն արեւմտահայ պոեզիան դուրս բերեց Մխիթարյան-
ների կլասիցիզմի անկյանը ու ստան ապարանքից և մտքեց կյանք: Ճիշտ
է, այդ ուղղութեամբ Ալիշանը որոշ քայլեր արել էր, բայց հեղաշրջումը
կատարեց Պեշիկթաշլյանը: Ի տարբերութեան Մխիթարյան բանաստեղծ-
ների, նա պոեզիայի մեջ մտքեց ոչ միայն իրական հայրենիքը, այլ և
իրական սերը: Նա բարեբար ազդեցութիւն ունեցավ հեռագա սերունդների
այնպիսի խոշոր բանաստեղծների վրա, ինչպիսիք Պետրոս Դուրյանը և Հով-
սէսէս Հովհաննիսյանն են: XIX դարի մեր նոր պոեզիայի շենքը բարձ-
րանում է այն հիմքի վրա, որի անկյունաքարերից մեկը դրված է Մկ.
Պեշիկթաշլյանի ձեռքով:

Թվով շատ չեն Պեշիկթաշլյանի բանաստեղծութեանները, — ընդամենը
մի քանի տասնյակ, — բայց մեծ են իրենց տեսակարար կշռով: Մենք նկատի
ունենք նրա պոեզիայի թէ խոր գաղափարայնութիւնը, թէ բարձր ար-
վեստը:

Նա ձևի վարպետ է, բայց ձեռնաշուրձ է: Բանաստեղծութեանը նա
հղկում է մեծ հոգածութեամբ, բայց ոչ թե գաղափարական բովանդակու-
թեան հաշվին, այլ՝ վերջինս ավելի ցայտուն, ավելի սլացիկ դարձնելու հա-
մար: Նրա բանաստեղծական տողը և բառը բնական ու օրգանական են,
ինչպէս վարպետ կառուցողի սրբատաշ քարը շենքի ամրոցչութեան մեջ:
Նրա ոճի վսեմութեանը ոչ թե արտաքին պաճուճանքի, այլ պարզութեան
մեջ է:

Պեշիկթաշլյանը տեսողական և զգացողական ներբանջների վարպետ
է: Նա չի շլացնում, այլ պայծառորեն լուսավորում է իրերն ու երեւոյթները,
հաճախ մի փոքրիկ մանրամասնով բացահայտում նրանց ներքին իմաստն ու
հատկանիշը:

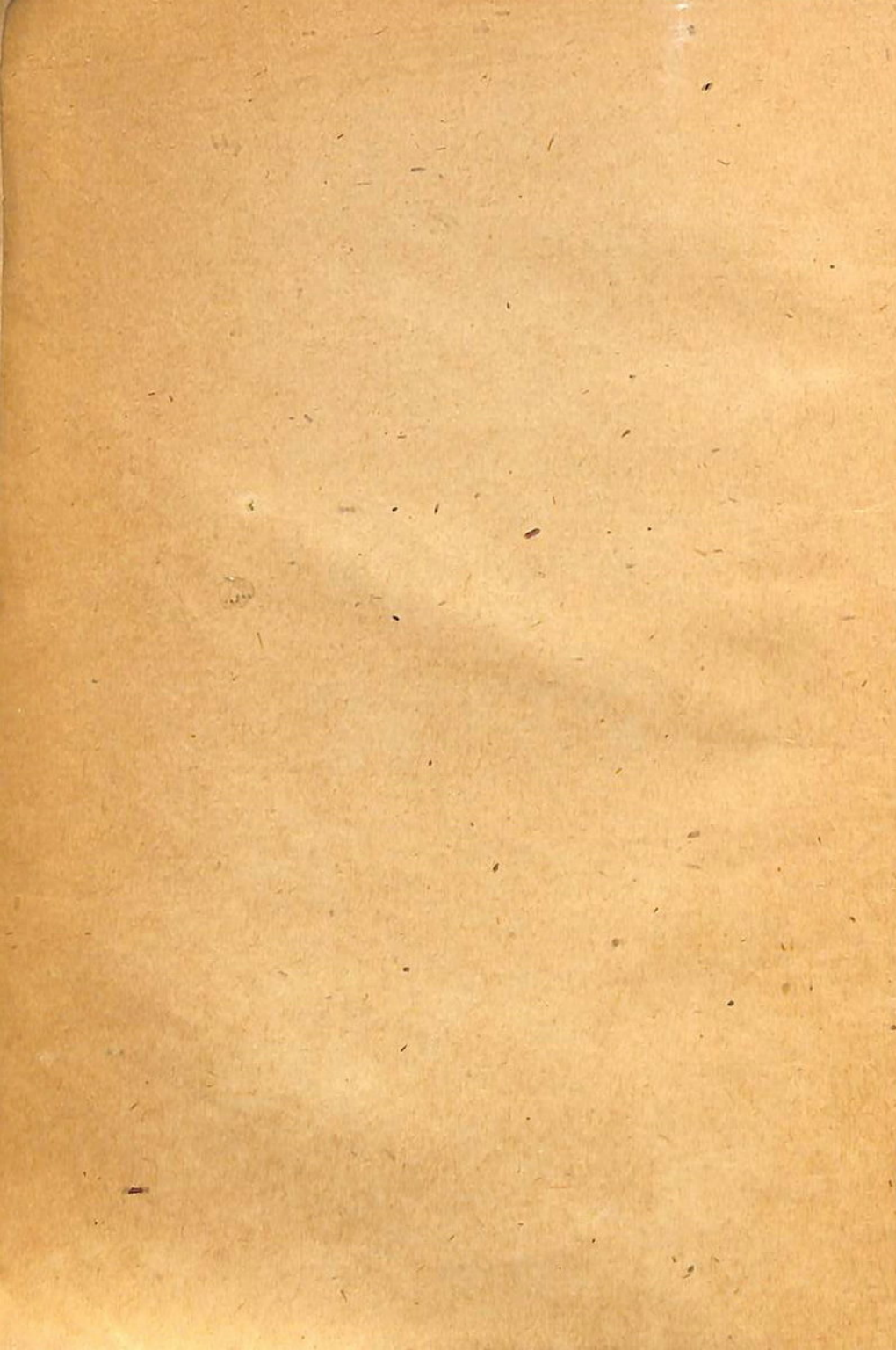
Նրա տաղաշարիությունը բազմազան է ու երաժշտական, ուստի նա
առատ նյութ է տալիս կոմպոզիտորներին: Դրա սլատհառներից մեկը, թերևս
նաև այն է, որ բանաստեղծն ինքը երաժշտագետի տվյալներ է ունեցել:

Պեշկեթաշյանի պոեզիան անմիջական է ու վարակիչ, որովհետև նա
յուրաքանչյուր տաղում դրել է իր, խորապես ասլրած, միտ ու արյուն շար-
ձած, միտքն ու զգացմունքը:

Նա մեր ժողովրդականացած պոետներից է, որովհետև իր դարաշրջանի
առաջավոր դադափարներն ու ազնվագույն երազանքներն է շարտաճայտել
քայլերով ադատադրական շարժման առաջընթացում:

Ա. ԻՆՃԻԿՑԱՆ

Տ Ա Ղ Ե Ր

1. ԵՂԲԱՅՐ ԵՄՔ ՄԵՔ

Ե Ր Գ

Ի բյուր ձայնից բնության շրթեղ
Թե երգք թռչին սիրողարար,
Մատուցք կուսին ամենագեղ
Թե որ դարնեն փափուկ քննար,
Չունին ձայն մի այնքան սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն

Տնւր ինձ քու ձեռքդ, եղբայր հմք մեք,
Որ մըրըրկալ էինք զատված.
Բաղդին ամեն ոխ չարանենդ
Ի մի համբույր ցովին ի բաց.
Ընդ աստեղոք ինչ կա սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Երբ ալետր Մայրն Հայաստան
Տեսնե զորդիս յուր քովե քով,
Մըրտին խորունկ վերքըն դաժան
Քաղցր արտասլաց բուժին ցողով.
Ընդ աստեղոք ինչ կա սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Մեկտեղ լացինք մենք ի հընում.,
Եկեք դարձյալ հար անբաժան
Խառնենք զարտոսր և ըզխնդում,

10827
A 29228

Որ բազմածնունդ ըլլա մեր ջան.
Ընդ աստեղոք ինչ կա սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Մեկտեղ հոգնինք, մեկտեղ ցանենք:
Մեկտեղ թափին մեր քրտինքներ,
Ըզհունձ բարյաց յերկիւն հանենք,
Որ կյանք առնուն Հայոց Կաշտեր.
Ընդ աստեղոք ինչ կա սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

2. ԳԱՐՈՒՆ

Ո՛հ ի՜նչ անուշ և ի՜նչպես գով
Առաժոտուց փըշես, հովիկ,
Ծաղկանց վըրա գութգութալով
Եվ մաղերուն կուսին փափկիկ:
Բայց չես հովիկ իմ Հայրենյաց,
Գընա՛ն անցիր սըրտես ի բաց:

Ո՛հ ի՜նչ աղու և սըրտագին
Ծառոց մեջեն երգես, թռչնիկ:
Սիրո ժամերն ի յամսառին
Ըզմայլեցան ի քո ձայնիկ:
Բայց չես թռչնիկ իմ Հայրենյաց,
Գընա՛ն երգե՛ սըրտես ի բաց:

Ո՛հ ի՜նչ մըմունջ հանես, վըտակ
Ականակիտ ու հանդարտիկ:
Քու հայելվույդ մեջ անասլակ
Նային զիրենք վարդն ու աղջիկ:
Բայց չես վըտակ իմ Հայրենյաց,
Գընա՛ն հոսե՛ սըրտես ի բաց:

Թեպետ թռչնիկն ու հովն Հայոց
Ավերակաց շրջին վերա,
Թեպետ պղտոր վըտակն Հայոց
Նոճիներու մեջ կը սողա,
Նոքա հառնչք են Հայրենյաց,
Նոքա չերթան սըրտես ի բաց:

3. ԱՌ ԶԵՓՅՈՒՌՆ ԱԼԵՄՏԱՂԻԻ

Դու փափկաթե մանկիկ զեփյուն,
Աղբերց վրայեն լուսակարկաջ,
Անուշ հոտով ծաղկանց ըսփյուն՝
Ի՞նչպես թըռչիս ինձ ընդառաջ,
Ու խունկ և զով ընծայելով
Զիս ողջունես հեղիկ շնչով:

Ո՛հ, կը սիրեմ ըզքեզ, հոգմիկ,
Երբ դու փութաս ինձի գալու,
Ի պար ի թռիչ ի սուշ մեղմիկ,
Այրած ճակտիս իմ ալցելու,
Ծաղիկ հոգվույս, քեզ զովացած,
Բացվի ի լույս ախորժ կենաց:

Սլացիր, փափկիկ դու սուրհանդակ,
Լնւր տար հովտին ու ծործորին
Եվ անտառաց բարձրադիրտակ,
Ուր երամով սոխակք թափին,
Թե մըտերիմն յուրյանց եկավ
Բյուր ըզմայլմանց հիշատակով:

Ո՛հ, կորսըված իմ հաճույքներ,
Հոս վերըստին գըտնեմ ըզձեզ.
Ծառոց շըքով եք ծածկըվեր
Ու փըրփըրով առվակին հեզ.
Ահա կայտուք ի յայս ճըմակ,
Ի յայս թըփուտ հովանոցակ:

Հոս դառն հոգեր մեկիկ մեկիկ
Ճակատես ի բաց հեռանային
Ու փռենք ժամուց գեղապարիկ
Սիրաբա թեթև օրորելին,
Եվ բնություն՝ մայր որդեսեր՝
Բնքուն գրկաց մեջ գիտ գրգռեր:

Հոս ճեմելին երեկոյան
Ի գով ըստվեր պար մի կուսից,
Մազերն հովուն բազմաբուրյան,
Սիրաք ընծայված հեշտ վայելից.
Շող լուսնակին, կույսն ու աղջիկ
Զիրար շոյեն սիրատարփիկ:

Մըտերմություն, Սեր կրակուրոց,
Ինչ անուշ եք յայն տեսարան,
Ուր բյուր գալարք ձեզ հանգըստոց
Ու անհուն գաշտեր ըզբոսարան.
Մըտերմություն, ինձ երանի՛
Թե հոս ծոցիդ հոգիս թռանի:

Դու փափկաթե մանկիկ գեփյուն.
Ազգերց վրային քաղցրակարկաջ,
Անուշ հոտով ծաղկանց ըսփյուն՝
Թըռիւր, թըռիւր ինձ ընդառաջ,
Ու խունկ և գով ընծայելով
Պարե՛ հորս գիտ հեզիկ շնչով:

4. ԶԵՄՔ Ի ԼՅԱՌՆ ՀՍԿԱՅԻՆ

Ե Ր Գ

Ծովընն ցուայր ու ծրիծրփայր,
Սուբայր ահատն ի մեջ ալյաց,
Հոփն հեղաթռիչ երթայր ու գայր
Վազվըտելով ամեն գիաց.
Բացեք, հաճույք, փափուկ թևեր,
Տարեք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Մըրմընջեին մասնըր ալյակը
Նավուն կողից տալով համբույր,
Եվ հույս բաժիշտ՝ Ոգվույս նմանյակ՝
Երգ ծավալեր ի ծով անդույր.
Բացեք, հաճույք, փափուկ թևեր,
Տարեք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Ի՞նչ շուտ հաստնք և հանդարտիկ...
Կարծես ծովուն վըհուկ գըթոտ
Մեզ գգվելով ի ծոցն հուշիկ
Բերավ ի գող յայս ըստորոտ.
Բացեք, հաճույք, փափուկ թևեր,
Տարեք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Զերդ գեղավարս հաղթող հսկա
Որ խրոխտ նայի ընդ չորս բուր,
Այնպես լեռն ալ մեզի մոտ կա
Անտառներով պըտակավոր.
Բացեք, հաճույք, փափուկ թևեր,
Տարեք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Թռչնո՞ւմը պես կուսիկն անուշ,
Տըված մաղերն հովո՞ւն ի ծուփ,
Կը թըռչըտի ընդ քար, ընդ փուշ,
Դարե ի դար, թուփե ի թուփ,
Բացե՛ք, հաճո՞ւյք, փափուկ թևեր
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Դար վեր, դար վեր. ո՛հ, ի՞նչ վըտեմ
Ընդարձակի կապույտ եթեր.
Դար վեր, ահա ծովուն նըտեմ
Դիտեմ հեովանց ահեղ պատկեր.
Բացե՛ք, հաճո՞ւյք, փափուկ թևեր
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Միտք իմ անժույժ և սուրարշավ
Թըռավ հանկարծ յուր ալյաց մեջ,
Խաղաց, ծրփաց, թավալեցավ
Թուխ կոհակաց ընդ ելե՛ջ.
Բացե՛ք, հաճո՞ւյք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Ու ձյունափայլ այն փրփուրներ
Որ անդընդին ցայտեն մեջեն,
Կարծես ճերմակ վարդից թերթեր
Որ յուր ծոցեն կը բողբոջեն.
Բացե՛ք, հաճո՞ւյք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Հուր հեր արփվույն կը ծավալի
Ի դաշտ, յարօս գեղաժըպիտ,
Ծռվի ի յերկիճնս կը զմայլի,
Երկինք ի ծով ծիծաղախիտ.
Բացե՛ք, հաճո՞ւյք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Ի՞նչ սըխրալի ես, դու, բնությո՞ւն,
Երբ կենսունակ քուկին շնչով
Պա պարավոր ազվոր գարուն

Դունակերպիկ ծաղիկներով,
Բացե՛ք, հաճույք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Ի՜նչ գեղանի ես դու, բնություն,
Երբ շաղն ու ցող ծոցեդ տեղան,
Եվ քու մեջքիդ գոտի անհուն
Յոթնակամար կապես ծիածան.
Բացե՛ք, հաճույք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Ու երբ գիշերըն կը բանա
Յուր աստղազարդ ամպհովանի,
Լուսնին զարդով ճակտին վերա
Նայի ծովուն ի հայելի.
Բացե՛ք, հաճույք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Ի՜նչ վեհ, ի՜նչ մեծ ես դու, բնություն,
Որո նայվածքն է սուր փայլակ,
Իր ձայն՝ մըրըրկոտ ալյաց մոլորչյուն,
Երբ ամպերեն վազե կայծակ.
Բացե՛ք, հաճույք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Ու այս ամեն ըսքանչելիք
Ավելի վեհ կուգան ի տես
Ու վառեն զիմ սիրտ և ոգիք,
Երբ ի բարձանց դիտեմ ըզքեզ,
Բացե՛ք, հաճույք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Ո՛հ, զայս բնություն երգե՛, կուսան՝
Յուր զարդերեն մեկն ալ դու չե՞ս.
Քենե չքնաղ կըլլամ գուսան,
Որ ձայնիկովդ երկինք դյուրե՞ս.
Բացե՛ք, հաճույք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Ահա խոսի... լըցան բոցով
Յուր սեւթույր՝ ականողիք.
Ահա երգե... լըցավ խանդով
Հովիտ ու մարդ ու ամեն տեղիք.
Բացե՛ք, հաճո՛ւյք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Շունչք և մրմունջք՝ դադարեցին.
Միայն հողմիկ փըչեր համբույր,
Ու ի վերա մաքուր ճակտին
Օրորվեին հոպոպք սամույր.
Բացե՛ք, հաճո՛ւյք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Ու լուսափայլ ամպիկ բարակ
Գլխուն վերև հեզիկ խաղայր,
Եվ հովանին զով 'ւ ախորժակ
Դեմքին վերա ծավալանայր.
Բացե՛ք, հաճո՛ւյք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

Անշուշտ ի յայն ծածկյալ էին
Զույգ մի հրեշտակ օդապարիկ,
Որ իրարու փըսփըսային՝
«Ի՜նչ անուշ մեր երգե քուրիկ...»
Բացե՛ք, հաճո՛ւյք, փափուկ թևեր,
Տարե՛ք ըզմեզ բըլուրն ի վեր:

5. ԱՇՈՒՆ

Ե Ր Գ

Ո՛ւր եք, ծաղկունք դուք փայլփլունք,
Ո՛ւր ձեր այտեր անուշ հոտով,
Ո՛ւր ձեր պչրանք ու փափկություն,
Եվ ծոց լըցյալ շաղ մարգարտով:

Ինչո՞ւ հովիկ, անգմւթ հովիկ
Յուրա համբույրներ կուտա ձեզի,
Մոռցած արդյոք յուր սեր գողտրիկ
Եվ յուր գովանք փայփայելի:

Ո՛ւր թիթեռնիկ հոլաթեյան,
Ձեր բաժակին հյութոց կարոտ,
Որ գայր թերթից ձերոց դունյան
Տանել ըզբույր հեռու և մոտ:

Ա՛հ, ո՛ւր սոխակն իմ սիրակեղ
Որ տերեւոց հոտած ի շուք
Հալեր կարմրիկ վարդին ի տես
Եվ կողկողներ սրտամաշուք:

Ձրկան գեփյուռ, չրկան ծաղիկ,
Եվ ծաղկառարփ չրկա թիթեռ,
Ձրկան սոխակ, ո՛չ վարդենիք
Լըցյալ ցողով մարգարտահեռ:

Սակայն կուսիկ մի կա փափուկ,
Բոլոր անձեն շնչե դարուն,
Կուսիկ, որ դեռ թլվի մանուկ,
Հրեշտակ ի թռի վարս ոլորուն:

Այլ ի՞նչ պիտին ծաղկանց փունջեր
Յարժամ նորա այսերն հայիս.

Այլ ի՞նչ պիտին վարդից հոտեր
Յարժամ նորա մոտ գրտնըփիս:

Ո՛հ, մի երթար դու տեսնելու
Ճերմակ շուշանն թե յիւր ճյուղիկ
Ինչպես նազի գլուխըն աղու,
Երբ հովն իրեն տա ողջունիկ:

Տես թե կուսին փափուկ ուլան
Վերա ինչպես կը տատանի
Հույլ հոսողսր գեղածածան
Զքնաղ գլխիկ յուր նագելի:

Հոռւ կաց, գիշերց սիրուն խոսնակ,
Լըսե՛ մեկ մ'ալ զյուր դայլայլիկ.
Հոռւ կաց, լուսին երբ ի գաշնակ
Երթեկէին մանու թաթիկը:

Ի՞նչ հրաշագեղ կույս օրիորդ,
Յիմ հայրենիս թե դու էիր,
Հայոց շիրմաց արտաավահորդ
Ուռենիներն թե տեսներ,

Եղ յուր վրտակն՝ ողբանքվեր
Ի սրբափայլ յուր հայելի
Տայր օրորել ա՛յն քու պատկեր
Որ հրեշտակաց է տարփելի,

Աննժմանյակ աչերդ մեղույշ
Նորա երկինք թե տեսներն,
Ու մեկ նայաց, նայաց մ'անույշ
Արձրկելիւ նորա հողին,

Յայնժամ սոխակ շիրմացն Հայոց,
Որ միշտ ողբա հողմոց ի մոռենչ,
Գեթ մի անգամ լըռյալ ըզկոծ
Քեզ ողջուներ յարախ մըրմունջ:

6. ԵՐԳ

ՅԱլեմտաղըն այն գեղեցիկ
Դացի ժուռ գալ անհող մոլար,
Ուր բյուր վըտակ բյուրեղ ծոցիկ
Մատուցանեն տնկոց դալար:

Երբ փայլիլըուն ծագե արե,
Ոսկի ցանովի լերանց վերա,
Շող արծրկե ամեն տերե,
Զեփյուռ թփոց հեռ կը խաղա:

Բայց քան զամեն հովիկ քնքուշ
Հրեշտակ մի անդ կը թևածեր,
Ու քան զամեն երգերն անուշ
Այն նազելվույն ձայնիկն հնչեր:

Թըռիւր ինծի, ահա մըռայլ
Անտառին մեջ իջավ գիշեր:
Կանչե պըլպուլ լուսնին ի փայլ-
Բաց անոնցմե հունինք ընկեր:

Սա հովանիքն անուշաբույր
Տեսնեն ըզմեղ թե ընդ թևով
Ասդիս ծաղիկ, անդին համբույր
Փունջ փունջ սիրտ ընծայելով:

Պարանոցիս մարգրիտ մանյակ
Կախե՛ սպիտակ քուկին թևեր,
Մազերդ գըլխիս իմ հովանյակ,
Ու լուռ մեջիկ սահին ժամեր:

Երբ բընություն անխոս կենա,
Մահկանացուք ձայն չեն հաներ:
Լուռ է ամեն ինչ որ շուրջ կա,
Ավելի տաք խոսին սրտեր:

Շուշանափայլ բարձ մի փափկիկ
Ըլլա քու ծոցդ ինձ առ ի քուն,
Բայց թե այն սերդ է խաբուսիկ,
Լավ է չտեսնամ ըզլույս առտուն:

7. ԵՐԳ

Ո՞ւր էր, թե դեփյուռիկ
Ըլլայի թափառիկ,
Ոսկեթել մաղերուդ
Տայի համբուրիկ:

Ո՞ւր էր թե վարդ գոհաբ
Ըլլայի վառ ի վառ,
Ընտրելի ինձ բազմոց
Կուրծքըդ ձյունափայլ:

Ո՞ւր էր թե քանարիկ
Ըլլայի ես թռչնիկ,
Թըռչիլ գալ ու շոյել
Դեմքըդ գեղեցիկ:

Կամ երազ խոստափուկ,
Որ գայի մի՞նակուկ
Քունիդ մեջ խըռովել
Քու սիրտըդ փափուկ:

Ի՞նչ ըրի ես քեզի,
Որ ցավոց աշդպիսի
Եվ անբույժ հարվածոց
Ըլլամ արժանի:

Հրեշտակ էր թըռավ,
Երազ էր, որ անցավ,
Այդ քո սերըդ փափուկ
Շուտով թողմեցավ:

8. ԵՐԳ ՀԱՅՐԵՆԻ

Մինչդեռ հուսով խայտա բնություն
Հեռ դառնաշունչ ձըմերայնվուն
Եվ ի գավառն իմ հայրենի
Դեղածիծաղ դառնա գարուն,
Մինչ բույր ի բույր փրթթին ծաղկունք,
Եվ ճըովողեն նորեկ ծիծունք,
Ի քեզ եմ դարձ առնեմ յայնժամ,
Ո՛վ ցանկալիդ իմ Հայաստան:

Ոչ Հելվեայան ինձ դաշտավայրք
Եվ կամ զըվարթ մարգագետինք,
Ոչ քան ըզքեզ չըքնաղազեզ
Իտալական պայծառ երկինք.
Հեռի ի քեն պանդուխտ գոլով,
Քոյովըզ հար տապիմ անձկով.
Ի խանձարուրդ իմոց կենաց,
Ո՛վ Հայաստան, առնեմ ես դարձ:

Գայցեն տվուրք, ուր մանկության
Անկցի ախոցս իմ դեղ դալար
Եվ յիմէն խույս տացեն վայելք
Կենաց՝ թեթե ի դարշապար,
Ուր հեզ Մուսայս մատն ի յերբ
Մոռանայցե երգել ըզքեր.
Ըզնինջ ի ծոցդ առնում յայնժամ,
Ո՛վ ցանկալիդ իմ Հայաստան:

9. ՀԱՅ ՔԱՋՈՐԴԻ

Ապառաժուտ լերան մը կող,
Հեցյալ ի քար գերեզմանի,
Աչք մերթ յերկինս և մերթ ի հող՝
Խարտիշագեղ կայր պատանի.
— Ո՛վ դու որդիդ լերանց հովտաց,
Ինչո՞ւ այգպես սիրտդ է ցաված:

Կուզե՞ս որ մեծ փութորկյալ ծով
Մատուցանե քեզ մըխիթար՝
Կոհակաշարժ յուր լարերով
Երգյալ ի շունչ մըրըրկավար:
Ո՛վ դու որդիդ լերանց հովտաց,
Ինչո՞ւ այգպես սիրտդ է ցաված:

Կուզե՞ս որ քեզ անեղաշուք
Խընդար կամարն աստեղց անթիվ,
Եվ բընություն պայծառ զարդուք
Փըպտի ծաղկամբ և զեփյուռիվ.
Ո՛վ դու որդիդ լերանց հովտաց,
Ինչո՞ւ այգպես սիրտդ է ցաված:

Կամ փափկագուշն այլ ըսփոփանք
Միթե կուզե՞ս մոր քաղցվենի
Ու սիրունվո անուշ գգվանք,
Որ քու կըսկիծըդ փարատի.
Դեռ լինչ կուզես, ո՞հ, մի ծածկեր...
— Կուզե՞մ վառող և զնդալներ:

10. ՄԱՀ ՔԱՉՈՐԴՎՈՒՅՆ

Դու զո՞վ խնդրես, մայր իմ անուշ,
Ե՛կ, մի գողար, մոտեցիր հոս,
Անլաց աչոք դիտե՛ր գորգիդ
Ու յուր վերքերն արյունահոս.

Թրքաց մայրեր թող լան, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զեյթուն:

Ինչպես երբեմն որբանիս մեջ
Կակուղ ձեռքով փայփայելով
Մանկիկ մարմնուշա հանգիստ տալիս
Իրեն հրեշտակ նվազելով.

Զիս հանգչեցուր ի հող, և դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զեյթուն:

«Նորեկ որդվույս կենացն արե
Ձեզի համար փայլի, հայե՛ր»,
Այսպես յայնժամ դու կ'երգերի՝
Օրորոցիս նըստյալ քովեր.

Անոնց համար շիջավ, և դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զեյթուն:

Կարմիր կալաղք ցայտին վերքես,
Սակայն, մայր իմ, նայե՛ր չորս դին,
Զարյունըռուշա թուրքերըն տե՛ս
Հազարներով փրոված գետին.

Կերավ զանոնք սուր մեր, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զեյթուն:

Մըռընչեցին ինչպէս վիշապ
Ու մեր վըրա հարձակեցան.
Ո՛վ Հայրենիք, ի հուր, ի բոց
Քո համար մեր սիրտք վառեցան.

Կարմիր ներկան ձորք մեր, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զեյթուն:

Ու ծափ զարկին մեր հարց սփերք
Ձի չէ՛ մեռած Հայոց կըրակ,
Ու ցընծացին այնչափ զոհեր
Ձի լուծավ վրեժ յարյալն վըտակ.

Խնդաց Մասիս, մայր իմ, և դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զեյթուն:

Վերջին համբույր տամ քեզ, մայրիկ,
Հատուցանես զայն սիրունիւնս,
Վերջին անգամ դրկեմ մեր հող
Ուր արդ կիջնամ ի ծոցն անլուս:

Խաչ մը տընկե վըրաս, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զեյթուն:

11. ԹԱՂՈՒՄՆ ՔԱՉՈՐԴՎՈՒՅՆ

Ո՛չ փող զարկինք, ո՛չ արձագանք լեռնասույզ
Սարե ի սար չարաշըշուկ տարին լուր.
Ու չերգեցինք ողբոց երգեր սրտահույզ,
Երբ պատանիւսն ըացինք մըռայլ փոսին դուռ:

Գիշերական մուշ ըստվերներ շուրջ կային,
Երբ հրացանի կոթով ըզհող փորեցինք.
Լուսին միայն դողդոջ շողայր մեր գլխին,
Սուգ էր պատեր ըզդաշտ, բըյուր և երկինք:

Պետք չէր դագաղ, և ոչ ճերմակ պատանքներ,
Ուրով գոցվեր ազատորդի Զեյթունցին.
Նա հետ մարտին կարծես հոգնած կը հանդչեր,
Ու վերաբիտն կարմիր բավեր յուր անձին:

Անձայն ու կարճ «Ննջեցելոց» մի զրուցեց
Մեր քաջ տերտերն, գինվոր հայոց՝ Վ Աստուծո,
Գովեց ըզմահն և ըզքաջությունն յուր օրհնեց,
Թույլ չի տըվալ հառաչ մ'ու ճիշ հանելո:

Բայց երբ գըլուխն ի բարձ դրինք հողաշեն,
Տեսանք ըզգեղ ճակտին ու վերքըն պայծառ,
«Ո՛վ պատանյակ, ըսինք ամենքս մեկ բերնեն,
Վասն հայրենյաց մեռար, դու շոտ ապրեցար:

«Գընա՛ զրուցե՛ հայկազարմից մեծ ոգւոց,
Որ կան այստեղ ազատ ու քաջ դեռ հայեր,
Որոնք ի բյուր պատերազմաց թեպեւ խոց՝
Մեջ ամպրոպաց ի ժայռ կանգուն են կեցեր»:

Մեյ մ'ալ քամի հանկարծ փրչեց ցըրտաշունչ,
Լուսնին շողերն եկաւ գոցեց մըթին ամպ,
Ու մեր սարերն, դերթ ուրվականք անմըռունչ
Սև գլուխնին տնկած դիտեն ապշությամբ:

Յայնժամ ցուրտ ցուրտ հող լեցուցինք յուր վըրան:
Խաչ մը դըրինք, ինչպես յուր մոր պատվեր ետ,
Ո՛չ այլ շքեղ արձանագիր ոչ տապան.
Զինքըն մինակ թողուցինք յուր փառքին հետ:

12. ՀԱՅ ՔԱՁՈՒՀԻՆ

Այն հէր կերթա զըվարթագեմ
Եվ սուրալով լերանց վըրան
Փափուկ թեթե ոտիցն ի ճեմ,
Ուսից վըրա հերքըն ծըփան:

Արդյոք չքնաղ եկամ զարուն,
Կամ ավետիս ետ ծիծառնուկ,
Թե՛ ել հաղվե՛, պարե Զեյթուն,
Ելե՛ք ի դաշտ, ծեր, կհւյս, մանուկ:

Եվ նա խնդում և զարգարված
Ու նաղելով աշխուժարար
Կերթա ընդ պարս ընկերուհյայ
Քաղել նարկիզ և նունուֆար:

Սակայն ոչ ոք կա իրեն քով,
Զայն մը լըավի, բայց ծիծառն չէ,
Թեիցը տակ չունի կողով,
Ուր որ ծաղկի փունջեր շարե:

Իոթ մը փըչեց ինչպես մըրրիկ,
Ու Զեյթունի անտառներուն
Հաղթահասակ դողան մայրիք,
Յգվեց առյուծ բաշ զալարուն:

Այն քարձրաքերձ սարից պահպան
Աղատությունն՝ ել սըլացալ,
Հովտաց, դաշտաց, հյուղից վըրան
Թեատարած հովանացալ:

«Արիք ի գէն, թուրքն ահարկու
Լողաց եղբարց արշան ի ծով,
Արդ ի մեր կույս վազըս կառնու
Արյունթաթախ ճիրաններով»:

Ու կանգնեցան հսկայաբար
Հազարավորք՝ աչք բոցահատ,
Իրենց ահեղ սարից հավսար
Բարձրացուցած գոռոզ ճակատ:

Բայց ռէր կերթա այն զեղազեմ
Ազջիկ թուռցյալ լերանց վըրան,
Փափուկ թեթե տախչն ի ճեմ,
Ուսից վըրան հերքըն ծըփան:

Ի՞նչ է այն, որ կուրծքըն ուրխմեւ —
Բոցանըշույլ զըրնհ մի լայն,
Ի՞նչ գըզվանոք նա համբուրեւ,
— Ծակատամուզ երկնթն է այն:

Նա այլ գըզվանք և այլ համբույր՝
Կուսան անրիծ՝ գեռ չըգիտեր,
Երախայրի սրաին ի բույր
Յոլաց միայն ազգին յուր սեր:

Օրհնյալ անմահ դու Բաջուիթյուն,
Պըսակ լանջաց Ազատության,
Որ զհրեղեն վառեա Զվարթուն
Եվ գտիրտ քնքուշ հայ ազջըկան:

Դու մեկ օր մ'ալ յաճեալն թեւր
Պիտի թըռչիս ի Հայաստան,
Մեկ ձեռքով զայն կանգնես ի վեր,
Մյուսով գլորես թուրքըն կործան:

Տես ինչպէս քաջ կույս Հայկեհերն
Խրախուսյա կարգա գոռ բարբառով:

«Հառնջ, մոտ կա ժանտ թըշնամին,
Զինք վանեցեք կոտորածով»:

Տեսին հսկայք զայն անավոր,
Ծափ ըզծափի մեծ աղաղակ
Որոտացին ցըվինջս խոր,
Կարծես բոմբյուն հանեց կայծակ:

Հայկուհին է, տեսեք տհա
Կրակներ թափին յուր աչքերեն,
Հայկուհին է, որ թըռչի դա,
Ինչպես հրեշտակ ըսպառազեն:

Որպես շանթից հրավառ նիզակ
Զարնե կառափ մեր հաղթ լերանց,
Այնպես զարնենք այն ավազակ
Թըրքին զըլուխն արյունախանձ:

Ինչպես մղյալ ի փոթորկաց
Գլորին ժայռից մեր հատորներ,
Հնազա, այնպես ի մեջ թըրքաց
Իյնտնք թավալ օրհառաբեր:

Հայկուհին է, կտրիճ եղեք,
Հայկուհին տա խրախույս հորդոր.
Ժանտից վըրա հուր տեղացեք
Մինչև մոխիր դառնան բոլոր:

Ու շանթեցին, հարցեք, ո՞ւր է
Այն բազմամբոխ թըրքին բանակ,
Սեպիրփուր շունչն արձըկե
Զէյթունցիին սաքերուն տակ:

Այդ կույսն աղվոր սևաթի կուգա,
Թոռուցյալ զըվարթ լերանց վըրան
— Պատերազմեն նա կու գառնա
Հերաց վըրա գափինինք շողան:

13. ԱՌ ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՕՐԻՈՐԴՍ

Ե Ր Գ

Շատ դարերու ցավերով,
Տրտում տըխուր ողբական,
Ի գերեզմանս հասելով
Արցունք թափե Հայաստան.
Ո՛ր կույսք, փունջ մի քաղեցե՛ք,
Եկեք իրեն մոտեցե՛ք:

Եվ պար առյալ վայելուչ,
Ո՛վ դուք ժպիտք հայ հուսո,
Երգեցեք երգ սքանառուչ
Ըզդարձ բախտին և լուսո.
Ո՛ր կույսք, փունջ մի քաղեցե՛ք,
Եկե՛ք իրեն մոտեցե՛ք:

Փունջ մ'ալ անդին իմաստից
Եվ զխառնթյանց ծաղկավետ,
Պարկեշտագեղ բարոյից
Որով պարծի հա հավետ.
Ո՛ր կույսք, փունջ մի քաղեցե՛ք
Եվ զայն իրեն մատուցե՛ք:

Հրավեր տըլեք սըրտաթունդ,
Ու քաջալանջ պատանիք
Թող սըլանան գունդադունդ
Հոն, ուր կոչեն Հայրենիք.
Ո՛ր կույսք, փունջ մի քաղեցե՛ք,
Նոցա հակտին մատուցե՛ք:

Ճարտար մատամք ձեր հորդոր
Գեղեցկահյուս բանվածով,
Դուք հայ փառաց սըգավոր
Հորինեցեք թագ շուտով.
Ո՛ր հույսք, իրեն մոտեցե՛ք
Ու զայն յուր գլուխը դըրե՛ք:

Դադիրն նըվագք ողբերգու,
Սրբե արցունքն Հայաստան,
Զի հույս դըվարթ օրերու
Աղջկունք Հայոց իրեն տան.
Ո՛ր հույսք, իրեն մոտեցե՛ք
Ու թագն յուր գլուխը դըրե՛ք:

14. ՉԵՆ ԵՐՁԱՆԻԿ

Ո՞ր մահկանացուն այս երկրի վրա
Երջանիկ ժամեր վայելիլ կրնա,
Եվ ո՞րն է այն վարդ՝ ծլած աշխարհիս,
Որ ձեռքերուդ մեջ խաղւոյն չթողմի:

Ո՞հ, չեք երջանիկ, ո՞հ, դժբախտ հայեր,
Մինչդեռ Հայրենիք չեք մխիթարեր:

Թե մտքով գրկես երկիրն ու երկին,
Եվ ամեն գաղանիք քեզ մեղկանային,
Անհնար է քեզ ըլլալ երջանիկ
Այդ գոթեմ բախտին թշվառ խաղալիք:

Ո՞հ, չեք երջանիկ, ո՞հ, դժբախտ հայեր,
Մինչդեռ Հայրենիք չեք մխիթարեր:

Իդուր դյուցազունք պատերազմական
Դաշտերու վրա կանգնեցին նշան.
Հազիվ ստացան հաղթության պտուկ,
Կորդեց ձեռներես զայն մահու հրեշտակ:

Ո՞հ, չեք երջանիկ, ո՞հ, դժբախտ հայեր,
Մինչդեռ Հայրենիք չեք մխիթարեր:

15. ԾԵՐՆ ՎԱՆԱ

Ե Ր Գ

Մոռի է գիշերս, ինչպես սիրտս ալ,
Ծիթ թուխ ալիք մշտամերիտւր
Վաճառ ծովուն ծխածափալ
Հառաչանոք լի են տըխուր:

Գոց են ամպով աստղունք... և հույս,
Դեռ շատ հեռու է Արշալույս:

Ո՛վ նազունի դուստր իմ Մեհեկ,
Շուշան և վարդ դաշտաց մերոց,
Եկիւ, և հորքէ ծերունի ու հեք
Առաջնորդի ի Զորն Հայոց:

Գոց են ամպով աստղունք... և հույս,
Դեռ շատ հեռու է Արշալույս:

Դու սիրտտարի կարիճ Արաակ
Տըխուր երգեց, սէ, այս գիշեր,
Սերն էր երգոց յուր նըպատակ,
Բայց Թորգոմա զաղեառն հիշեր:

Գոց են ամպով աստղունք... և հույս,
Դեռ շատ հեռու է Արշալույս:

«Ո՛հ, ինչվան երբ հաճույք և սեր
Առանց սուգի պիտի չըլլան»
Այսպես ի քնարն յուր նա երգեր,
Ու արցունքով աչք մեր լըցան:

Գոց են ամպով աստղունք... և հույս,
Դեռ շատ հեռու է Արշալույս:

Հոս են շիրիմք մեր նախահարց,
Նոճ մի ունի ամեն դաժբան,
Երբ փոթորիկ գոռա հանկարծ,
Հեծեն՝ ննջող ոգվոց փոխան:

Գոց են ամպով աստղուհիք... և հույս,
Դեռ շատ հեռու է Արշալույս:

Հին են ցավերս, հեծեմ և ես.
Ժամ է իջնամ ի գերեզման,
Երթամ վեհից հայոցն ի ահս,
Վանա կոհակք թող զիս սղբան:

Եվ դու Մեհեկ, կուլմս անհույս,
Ո՛հ, ո՛չ, գընն... գա Արշալույս:

16. ՄԱՐԵ

Մնացեալ բարյալ, սեր իմ սեր,
Հրավեր մարտից սրտաց.
Թե չեմ քաջաց ես ընկեր՝
Չըկն բաժին ինձ փառաց:

Մի լար, հոգւոյս իմ հաւոր,
Գուցե դառնամ, ո՛հ, մի լար.
Թ'անկայց մարտին ես ի գող,
Տեսցուք յերկինս մենք զիրար:

Եղբայրադալ չէ նախանձ,
Որ բոլրոքյալ յիս վառի.
Ի սուրբ հողս Հայրենյաց
Քառնամ ըղլուծ օտարի:

17. ԱՌ ԳՐԻԳՈՐ ԷՖԵՆՏԻ ՕՏՅԱՆ

Գիտե՛մ, ազնիվդ, ըզդառնություն գիտեմ՝ անդարձ բաժանման
Գիտե՛մ ի՜նչ, թե ի՜նչ կըզգա սիրտ բոցաթեև որ կը թլուչի
Գորովանացն յիւր բունիկ, ու զայն պարապ կը գտնա,
Պարապ՝ ծոցիկն հայրենի, որ չէր հոգներ ի գզվելո
Ու անշեջ սիրուն ջերմությամբ միշտ տաքցըներ ըզսիրտ
որդվոց,

Եվ ուր անժուշտ գիմեին գութ և կարոտ յուր նազելյաց,
Իղձք հարսին և դըստերաց և թոռնեկին մանրիկ ժրպիտ,
Որ վարդապիթիթ շրթունքներով կյանքս մաղթեք անուշ պապուն:
Գիտեմ թե ի՜նչ կըզգա սիրտ, երբ որբ մընա ի համբուրեն,
Որ միմիայն շքեղ է վարձ և քաջալեր սիրահորդոր,
Քան զոր պայծառ հաղթանակ չըկա քրաանց յուր որդեկին.
Եվ ոչ գափնիք աշնչափ փառքեր թափեն անոր ճակտին վրա:
Ա՛հ, մանկության իմ օրերուս՝ անցա լեղի այդ փորձեն.
Եվ որ հաճույք կընան ըզքեզ գրկել, երբ զոց են հոր գրկերն,
Համբույր չունին յուր շրթներն, հայաց չունին վառվուռն
աչքունք,

Եվ ուրիշ բան չի մնար իրմե... բայց սուրբ հիշատակ,
Սակայն ոչ թե միայն սուրբ, այլև անմեռ է հիշատակ,
Որով անեղձ և կենդանի ի շրջանակն իսկ տապանին
Պիտի տեսնես ըզպատկեր քու սիրայնո վեհազըն հոր,
Պիտի տեսնես ըզկերպարան և ըզճակատ լայնակամար՝
Ուր ձեռք ձեռքի վըսեմություն և հեզություն բընակերն.
Եվ ուր խորհուրդք առաքինիք կարծես ի գահ միշտ բազմեին.
Եվ թե երբեմն ի գիշերի նըսեմաստվեր նոճյաց մեջն
Ձայն մի ահանջող դարնե, ի՜նչ, մի կարծեք, ի՜նչ բարեկամ,
Թե ողբական շըշունչ է այն հոգմակոծիկ տեքենեքուն.

Չէ՛ ան վըտակ, որ հառաչե, չէ՛ ան թըռչուն, որ ճըվճըվա,
Չան հեշտալուր է, ձան, որ ըզքեզ զրզե դարձյալ
Սիրել ինչ որ գեղեցիկ է, ինչ, որ բարի և վըսեմ:
Վե՛ր կաց ուրեմն ի դամբանեն, նայե՛ չորս դի, չըկա՞ քու հայր...
Բայց աղեկեզ կա մայրիկ, բայց կան քուրեր արտասովոր,
Ընկերք ցավոց կան քեզ եղբարք և աչես եղբոր մեկ բարեկամ...
Աւ ասոնցմե շատ աղելի՝ կո՞ սըզավոր մեկ Հայրենիք...

18. Ի ՏԱՐԱԺԱՍ ՄԱՀ ԳԱՐՐԻԵԼԻ ԵՐԱՆՅԱՆ
Հ ԻՄՆԱԴԻՐ ՀԵՂԻՆԱԿԻ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔՆԱՐ»-Ի

Քու յուրա շիրմիդ վըրա ուր, վան, կա թաղված
Առույդ հասակդ և սըրաիդ հուր երկնասլաց,
Ձէ՛ թե միայն սըփոհնք ծաղիկ լի ձեռքով,
Ձէ՛ թե միայն արցունք անհուն ցավերով.

Այլ և ձոնենք վշահար
Երգերն անուշ Քընարին,
Որո փափուկ թելերը
Դու հյուսեցիր սրտագին:

Այն նըվագներն, որ բերենդ սըլացան
Երթալ յողջոյն ալերակաց ցիր ու ցան,
Լըսեց զանոնք ի դամբանացն Հայրենիք
Եվ սփոփեցան Հայաստանյայց վեհ ոգիք.

Լըսե՛ զանոնք և դու այլ,
Մահվան քունեն արթընցիր,
Այն Քընարին թելերով
Յանմահութիւն էլ թըռիւր:

19. ԵՐԳ

Անույշ աշխույժ կերպարան,
Շնորհաց սիրո բնակարան,
Բարքով հեղիկ ազավնի,
Խոսքըն մընչյաւն գեղանի.
Ո՞վ է արդյոք, թող զրուցեն —
Եվ փիմեն:

Այն երեսն հուր ելավ,
Այն աչքերն նետ թրուով,
Ձեմ գիմանար բյուր ցավոց,
Ձանփորձ հասակս ծախե բոց,
Ո՞վ զիս զարկավ, թող զրուցեն —
Եվ փիմեն:

Ո՞վ երջանիկ Յուսկյուտար,
Ըզքեզ ակ թող չեմ ի տար.
Ա՛յնպէս քեզի կապկեցա,
Բաժնըվելու ճար չըկա.
Ո՞վ զիս բըռնեց, թող զրուցեն —
Եվ փիմեն:

20. Ի ՄԱՀ ԱԶՆԻՎԻ ԼՈՒԹՅՅԱՆ

Ո՞ւր ես, Ազնիվ, տեսանք երթալդ,
 Ուրախ դարձիդ Հառինք մենք լուր.
 Քեզ գրկելով ճամբա դըրինք,
 Գրկերնիս բաց կըսպասենք զուր.
 Ո՞հ, ամենուն տըխուր ձայնիվ
 Կը հարցընենք. ո՞ւր է Ազնիվ:

Ի՞նչ ավանդներ հանձնեցինք քեզ.
 Մորդ ու քըրոջդ արտասովազին,
 Հարադատիդ և մըտերմայ
 Այրած սրտերն ու ողջույնն հետին:
 Երբ գաս մեզի ուրախ դարձիվ,
 Ի՞նչ փոխարեն բերես, Ազնիվ:

Ու դեռ ինչեր ենք պատրաստեր,
 Թե զքեզ նորեն գրկենք սիրով.
 Քեզի նըման ծաղկի փունջեր
 Ու հանդեսներ ցնծուն պարով.
 Բայց սրտերնիս լի է ահիվ.
 Ո՞հ կուշանաս, ինչո՞ւ, Ազնիվ:

Ավա՛ղ, տեսեք, սուգ առալ ծով.
 Զինքը տանող դարձավ հովիկ,
 Թեևրըն կախ փըչե տրտում.
 Ի՞նչ լուր բերիր մեզի, հովիկ.
 Այն ձեր սրտի հատորն ազնիվ
 Թըռավ գընաց, մեռավ Ազնիվ:

Վա՛խ, չունեցար, սիրուն Ազնիւի,
Գոնե տըխուր հողին վըրա
Արցունքներով մեկ թաց շերիմ,
Այս խոսքերով կանգներ վըկա.
«Հոս իր բարբոյ, դիմոքն ազնիւ
Ծաղկահասակ նընջե Ազնիւ»:

Ու չը լըսես պիտի, ամսո՛ս,
Քու սիրելյաց չորս դիդ բոլոր
Աղեկիդիկ հառաչանքներն,
Ոչ սոխակին երգ սըգավոր.
Եվ ոչ երկինք ու աստղունք անթիւ
Անուշ ցողով լան քեզ, Ազնիւ:

Թառամեցաւ ծովընկեցիկ
Փափկասուն վարդ յուր հասակին.
Աղի ալյաց անդունդին մեջ
Շիջաւ արև այն կըտրիճին.
Հավերժհարսունք գիսախըռիւ
Ծովուն մինակ լան քեզ, Ազնիւ:

21. ՍՈՒ ԳՈՇԱՐԻԿ

Ո՞վ է պղտիկն այն աղջիկ,
Սիրուն, ազվոր և փափկիկ,
Սև մազերով, սև աչքով,
Ինքը բոլոր խառնուրդի.
Ո՞հ, այն աղջիկ
է Գոհարիկ:

Երբոր իջնա ուարտեղիկ
Քաղել ըզվարդ կամ հասմիկ,
Դու չես կրնար որոշել՝
Ո՞վ է վարդ, ո՞վ Գոհարիկ.
Ո՞հ, այն աղջիկ
է Գոհարիկ:

Երբոր թրուռն ճըվճըվա,
Երբոր վառյակ կըտկըտա,
Դու չես գիտեր՝ թրուռնն է,
Չէ նե Գոհար, որ ձայն տա.
Ո՞հ, այն աղջիկ
է Գոհարիկ:

Գոհարիկն է այն ծաղիկ,
Գոհարիկն է այն թռչնիկ,
Որ այս տողիս փոխարեն
Ինձի տըվա՛վ մեկ պաշիկ.
Ո՞հ, այն աղջիկ
է Գոհարիկ:

Ո՞վ է պղտիկն այն աղջիկ,
Անհընազանդ, չարահայտ,
Որ շատ անգամ տունին մեջ
Հարուցանե փոթորիկ:

Չէ, այն աղջիկ

Չէ, Գոհարիկ:

22. ԵՐԳ

Անմահ, անուշ դու գինի,
 Շատ սիրելի ես քաջին,
 Զի գույնդ արյան նմանի
 Պատերազմաց ի դաշտին.
 Բոսորափայլ քո փրփուր,
 Որ մեզ ի կռիվ փրչե հուր:
 Թե հաշտությունս դա արդար՝
 Փոխի ի ցող զովարար:

Դավենիք քեզմով կառնեն ույժ,
 Կարմիր, կրակոս դու գինի.
 Քեզմով զըվարթ և աշխույժ
 Կըլա հեզիկ ձիթենի.
 Քեզմով վառի բոցազույն
 Օրիորդին համեստ դույն.
 Կեցցեն մեր քաջ պատանիք
 Եվ նազելի գեղանիք:

23. ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Թե որ կուգես զիտ ճանչնալ,
 Վերարկուես մի խարվիր.
 Իմ մականունս չունեցող
 Պրաուդք համով չեն ուտվիր.
 Տաճկերեն ինչ ըսել եմ՝
 Ջանն աղեկ գիտնալու,
 Առանց անսր՝ կարկանդակ
 Դուն չես կրնար ուտելու.
 Երկրորդն յեօթանց բռնավոր
 Տիրե սրտի իմ վըրա,
 Ու ես անսր գորությամբն
 Մատենագիր մը եղա.
 Իմ անունըս իմաստունք
 Հիշեն արգար բարկությամբ,
 Սարկավագունք՝ երգելով,
 Տըգեաք՝ անմիտ հարգությամբ.
 Անունով մեծ ճգնավոր
 Ու եմ հովիվ պաշտոնով.
 Գործքով՝ գիտնաս ինչ ըլլալս,
 Պիտի գողաս սարսափով:

24. ԳՆԱՅԷ՛Ք, ԻՄ ՏԱՂՔ

Գնացէ՛ք, իմ տաղք, ոչ թէ յեթեր
Ուր շող և փայլ և հով ժպտին,
Եւ ուր զուարթնոյն վարսք լուսահեր
Ծալ ծալ ի ճեմս իւր ծածանին:

Գնացէ՛ք, իմ տաղք, ոչ ի կամար
Ուր լուսափթիթ ծաղկունք երկնից
Իբր զգրասանդ ականց զոհար՝
Կախեալ ցոյան յոլորս փնջից:

Գնացէ՛ք, իմ տաղք, ոչ թէ ի ծոց
Զարմանահրաշ սիրոյ բնութեան
Որ ի յաւիւն ի հուր 'ւ ի բոց
Վառէ, գրկէ, տածէ զհամայն:

Գնացէ՛ք, իմ տաղք, ոչ ի պարերդ
Օղաթըռիչ այն Սիլֆիտաց
Որ յասպարէզ կապուտաներկ
Կայթեն հողմոյն ի սող նուագաց:

Գնացէ՛ք, իմ տաղք, գնացէ՛ք առ կոյս,
Գնացէ՛ք մեղմով և պատկառոտ
Ծաւի աչաց հորա ի լոյս
Զըւարթացէ՛ք անձկակարօտ:

Եւ թէ անոյշ ձեզ ակնարկեաց,
Իբրև զերամ թռչնոց յուշիկ
Դուք թառեցէ՛ք իւր խաղողեաց
Վերայ, ձեռաց և յուս փափկիկ:

Եւ երբս աղու յօրինելով
Յունկըն նորա ճըռուղեցէ՛ք,
Թէ՛ յարթըմնի թէ՛ ըզքընով
Միշտ ըզնովաւ թեւածեցէ՛ք:

Իցիւ, յորժամ ոչ ևս իմ ձայն
Հասցէ առ նա և կամ իմ շունչ,
Ու ի մոռացօնս անկայց համայն,
Պոնեա լըսէր ըզձեր մրմունջ:

25. ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Ասէր ոգեակ մ'անուշակին.
«Թերթք իմ անկան, բեկաւ ծըղօտ.
Քոյր իմ, երթամ, և ցողազին
Լացցէ վաղիւ գիտ առաւօտ.
Այլ ոչ ընդ բազմն իմ հառաչեմ
Որ գիտ ընկճէ ի դալարեռջ.
Յորժամ դարուն դայ ծաղկածեմ,
Նազիմ դարձեալ ես յիմ բողբոջ»:

«Իսկ ես, ասէր աշտուց ցողիկ,
Ի տերեւոց գգուիմ ի ծոց.
Ինձ փարելի՝ ծաղկանց ցեղիկ,
Նոցա աշտեր՝ ինձ հանդըստոց.
Այլ գիտ կիզու սէ, արեակ...
Մի, մի՛ տխրիր, վարդ սիրեցեալ.
Գայցէ գիշեր և կարմրորակ
Ի քո ծոցիկ եկից դարձեալ»:

Անգուստ ստիակ ի սուրակին
Յեաին նըւազ դայս յեղյեղէր.
«Ողջամբ մընայք, ջուրք առուակին,
Ողջամբ՝ ծրմակք նըսեմաստուեր.
Այլ մինչ նորոգ դայ Ապրիլէլ
Եւ դարթիցեն գեղ դալարիք,
Յիմ հովանիս եկից թառել,
Սլասցին դարձեալ իմ դայալիկք»:

Եւ դու, վրտակ տխրակարկաջ,
Ձիւ ալի մրմունջ քո սրտացաւ.
«Լըւարո՛ւք, դաշտք, սէ, դիմ հառաջ,
Վըճիտ աղբիւրս ցամաքեցաւ.
Այլ ձիւնարեւոք մինչ ի լերանց
Գայցեն գերկիր արուցանել,
Ես ի միջոյ փափուկ ծղղեաց
Եկից դարձեալ հեղիկ սահել»:

Շողն արփենւոյն ընդ երեկոյս
Յիւրն օրհասին ամպոց վերայ
Աղօտափայլ դողդոջ մի լոյս
Տայր ընդ ոլորտըս բացակայ.
«Սակայն, ասէր, երկի՛ր ծաւալ,
Ծով ծիրանի, առնում ձեզ այց.
Ընդ աշալուշ վաղիւ դարձեալ
Յոյժ առաւել ես փայլեցայց»:

Այսպէս անա ծագիկ և ցօղ,
Սոխակն անոյշ, անոյշ առուակ
Եվ արփենւոյն կենսաբեր շող
Մեկնին, սակայն դառնտն երազ.
Եւ դժ, կուսի՛կ, դու որ դեռ նոր
Ծածկեալ ի հող մատաղ ըզտիս
Տարեր ըզգեղզ, ըզրոյր և շնորհ,
Ա՛հ, դժ միայն ոչ եւս դարձցիս:

26. ԵՐԳ

Վարդ մի գունեան և յոյժ փափկիկ
 Փթթեալ թերթիւք բոյր ի բոյր,
 Նըւաղեցաւ մերկ ի գեղոյն
 Ի տապ բոցոյ անմաքուր:

Վայրընկեցիկ ի փառաց,
 Ո՞ ալ ղիցէ նըմին շուք,
 Կամ պըճնեցէ ըզգըլուի
 Թառամելոյ այն ծաղկամբ:

Պատանեկին խանդակաթ
 Եղճւկ սիրոյն դըժբանայ,
 Դառըն լեղի էր ըմպելոց,
 Ոչ թէ վայելք զըզուանաց:

Վայրընկեցիկ ի փառաց,
 Ո՞ ալ ղիցէ նըմին շուք,
 Կամ պըճնեցէ ըզգըլուի
 Թառամելոյ այն ծաղկամբ:

27. ԵՐԳ ՄՕՐ Ի ՎԵՐԱՅ
ՄԱՆԿԱՆ ՆՆՁԵԼՈՅ

Հանգիր մանուկս աչօք վըճիտ,
Հանգիր անոյշ յօրօրոցիդ:
Այդ հրաշագեղ գոհար բըրունք
Ի յարթնութեանդ միշտ երերունք,
Ոհ զի՛ խաղաղ և անշարժիկ
Փակեալ ի նինջ են աւասիկ:
Շըթունքդ շուշանք լըցեալ շաղով
Եւ գիրդ մարմինդ երկնից գեղով:
Ննջեան մանուկս աչօք վըճիտ,
Ննջեան յանդորր յօրօրոցիդ:
Յօդն ի վերայ վարդին թերթից,
Իմ ցօղ աչաց վառ վառ այտիցդ
Թշուառ մանկիկ, քեզ մօր միակ
Ո՛հ անժըպիտ են գորովանք,
Ձուրկ ի նազուկ յայս տիս ամբիծ
Հօր կաթոգին ի համբուրից
Որ ի գգուանս իւր սիրակէզ
Այսպէս փափկիկ ծընաւ ըզքեզ:
Աւա՛ղ ի մէնջ գնաց հեռի,
Թող ըզքեզ ուր և զիս այրի,
Ձանդրանիկն իւր որդեակ չըքնադ
Եւ զտարփալի հարսըն մատաղ:
Ոչ գողտրական քեզ այլ եղբայր
Լիցի ընկեր սիրապատար,
Դու անմեղուկ իմ աղաւնեակ,
Դու ինձ միայն մնացեր որդեակ:
Այլ մեք լըքեալ թողաք անտէր.

Եւ մինչ ես մայրդ քեզ առնեթեր
 Ըղցայդ ցերեկ ի կոծ անրաւ
 Աղեխորով մաշիմ ի ցաւ,
 Ժպտես ճչես քաղցրախօսիկ
 Կամ յօրօցիդ հանգչիս հեղիկ.
 Եւ քո հայրիկ ի հող տըխուր
 Գերեզմանաց անդր ի բըլուր
 Շուրջ պար առեալ նոճեաց ի սեաւ,
 Ննջէ մահուն ընդ ցուրտ շիրմաւ:
 Արդ ի շրթունսդ խկ վարդածոյլ
 Զըւարթութեան փայլէ նըշոյլ.
 Ընդէ՞ր երեսքըդ ժպտեցան.
 Հրեշտակք եղեն քեզ յանդիման
 Խաղապատին ըզքե տնոյշ.
 Ի համբուրիկս նոքա քընքոյշ.
 Մին ձիւնափայլ պարանոցիկդ,
 Այլք ըզթաթիկըս քո փափկիկ,
 Եւ յանուանէդ ըզքեզ ձայնեն
 Կամ շուրջ ըզքե պար բոլորեն.
 Այլք խաղալով ընդ քոյդ օրոց
 Յունկնըդ մնչեն ձանիկս հրզոց.
 «Ի քո քաղցրիկ մօրէդ ծածուկ
 Մանկիկ, յերկինս եկ փախիցուք»..
 Եւ քոյդ արդեօք թռեալ հոգեակ...
 Զարթի՛ր, զարթի՛ր իմ աղաւեսակ.
 Կաթն անուշիկ քընոյդ փոխան
 Քեզ ջամբեցից մեղրածորան:

28. ԱՐՏԱՍՈՒՔ ԿՈՒՍԻՆ

Ե Ր Գ

Լաց, ո՛ հոռւսիկ, զի արտասուք՝
 Կոռւին ի բիր են մարգըրիտ,
 Լաց, ո՛ հոռւսիկ, զի տրտմասուգ՝
 Չքնաղ եւս են աչկունք վըճիտ:

Ըզփափկամէջք սիրեմ ծաղիկ
 Որ ի դաշտին կայ պատկառուկ,
 Ըզնա գիշերց պճնէ ցօղիկ,
 Արտօսը ըզգլուխն առնէ կախուկ:

Սիրեմ ըզշողս ես լուսարփի
 Որ ի նամէտ ծոցոյ ամպոյն
 Ի ծով ծաւալ փայլ ըզփայլի
 Ոսկի հերաց ցոլան հանդոյն:

Ձանման փափուկ սիրեմ հրեշտակ
 Որ ըզբիւմօքն ածեալ թեւեր,
 Մատուք ի քնար տըխրահոչակ,
 Լայ ըզմարդկան 'ւ երկրի զաւեր:

Լաց, ո՛ հոռւսիկ, և Գըթութիւն
 Ոչ սրբէ զայն շիթս անուշիկ,
 Այլ կայ յակճիւ և ըզմայլուն,
 Այնքա՛ն, թէ լսա, ես գեղեցիկ:

Լաց, ո՛ հոռւսիկ, մինչեւ յերկնից
 Իջցէ դալար Երջանկութիւն,
 Եւ գգուեսցէ զայտերդ ամբիծ
 Եվ ըզգըլթիկդ այն զրգասուն:

Թուխ աներոյդ տացէ համբոյր՝
Զարտօսը անտի սրբել ի սպառ,
Եւ իբր ի բոց անուշաբույր
Հալեալ ցնդին շիթք լուսամբու:

29. ՔՆԱՐ ԿՈՒՍԻՆ

Նըստէի ի մութ գիշեր ի բարձրագէտ բըլրոյն կատար,
 եւ զուրուականս ամպոց յեթեր հիւսիս վարէր հալածական.
 Մերթ ընդ մերթ փայլատակունք ցոլանային ի հանդիպոյ,
 թըւէր ոգւոյն ամպրոպաց ըզհրանըշոյլ սուր իւր ճօճել:
 Բազմահոյլք իսկ յիմ ճակատ տատանէին ծուփք խորհրդոց.
 Հայրենին իմ աշխարհ յիշատակօք արտասուելի
 եւ ամենայն շիջեալ իւր փառք կանգնեալ կային ինձ յանդիման,
 եւ միտք իմ բարձրաթոիչ եղեալ արծւոյ հանգունատիպ:
 Խոյանար և թափառիկ շըրջէր ի դաշտս Հայաստանի,
 եւ դադարէր մօտ ի բըլուր գերեզմանաց իւր դիւցաղանց:
 Անդ խիտ առ խիտ նոճեաց շարք ամբառնային նըսեմաստուեր,
 եւ ուռենիք արտասուաթորք՝ սըգալից ոտքըն վայրահակ:
 Ո՛չ մի ձայն, ո՛չ մի շըշուշ, մահ և մըռայլ բազմին անդէն:
 Խուլ հնչիւն միայն հողմոց ընդ սօսափիւնս թաւուտ ոստոց
 Յօրինէին եղերերդ, թըւէր մեռեալ ոգւոց մըրմունջ,
 կամ ողբոց ձայնակցութիւնք գերեզմանաց ի գերեզմանս:
 եւ անա բացան յանկարծ շիրիմքըն, վէմք թաւալեցան,
 ի վի՛ր ընդօստեան հոյլք մեռելատիպ ուրուականաց՝
 Գիշերոյ որպէս հըսկայք՝ ի խորանիստ իւրեանց յայրէն.
 Այս մեծամեծս ընդ չորս բոլոր շուրջանակի յածեցուցեալ,
 Աւաղալի կերկեր հառաչ խոր ի սրտից հեղձամըղձուկ
 Հընչեցուցին յամայնս առիւծատիպ որպէս մօրնչիւն:
 «Ո՛հ, մի՛ տըրիւրիք, ո՛վ հեղինակք և փառք Հայոց աշխարհի,
 Մըռայլ ի վիհ ապագայից խոնարհեցէ՛ք հըսկայաբար.

Գալ առ ձեզ տեսլիք յայնժամ համատարած ըզձեր համբաւ
 Ի թեւս սըրարշաւ ժամանակացն ուղեւորեալ.
 Տեսլիք դանուան ձեր արձագանք թըռուցիկ դար ի դարէն:
 Քերթողունի Կոյսն էր Հայոց որ նըւագէր զայս քընարաւ,
 Կոյս զօր գեղ և փափկութիւն փայփայէին եւ զըզուէին,
 Ում ասողունք ըզշողն ամբիծ և զփայլն իւրեանց շընորհեալ,
 Եւ ծաղկունք ըզբոյր իւրեանց բոլոր նըմա տըւեալ պարգեւ,
 Եւ սոխակ գիշերախօս զիւր ըզձայնիկ հոգեզըւարձ,
 Զի նագելի եւ զըզուելի էր Կոյսն համայն անմահ բնութեան:
 Դարձեալ երգեաց. եւ յանկարծ երկնից մութ դէմք պայծառացան,
 Լոյս սըփռեցաւ յանտառին, ի շող աստեղց փայլին հոճիք.
 Զըւարթացան հըսկայքն Հայոց, ելին ի պար բոլորեցան,
 Ի թինդ ոտից կայթեցին վերայ վիմաց դամբանական:
 Եւ Կոյսն երգէր, և հըսկայքն մըտին իւրեանց ի քընարանն,
 Եւ քնարն անուշ փափուկ Կուսին դեռ սրորէ ըզքուն հոցա:

30. ՆԵՐԵԱ՝ ԻՆՁ, ԿՈՅՍ

Ներեա՝ ինձ, կոյս, մի՛ գտարիւիլի՛ զերեսդ յինչն դարձուցաներ.
Գիտե՛ս, ըզդէմօդ եթէ ծածկես՝ գիշեր լինի ինձ, ո՛ր կոյս.

Ըզշող բըբացդ թէ ամփոփես՝ աչկունքս իմ լոյս ոչ տեսանեն
Եւ դանդաչեմ յաղջամուղջ կայս, և կարկուտեմ բազուկ դողդոջ
Խնդրեմ ըզքեզ, խնդրեմ զերկինս, խնդրեմ զարև և զաստեղս...
Ա՛հ, դու ոչ գոս, և մոլորեալ պանդուխտ որդին եմ ես բնութեան
Չայնիկ մի ինձ լըսեցո՛ւ և այն լիցի ինձ առաջնորդ,
Որպէս սգիք զերեղմանաց երկնահնչակ նուագաց ի թևս
Լըքեալ շիրմաց ըզմութ մըռայլ ի վեր, ի վեր ճախրեն մեղմով,
Չայնիկ մի ինձ լըսեցո՛ւ զորպիսի դու միայն ունիս,
Եւ վերջստին գըտանեմ ըզլոյս, զաստեղս, զամենայն ինչ:

Ներեա ինձ, կոյս, մի՛թէ չիցե՛ս գըթած, քընքուշ, չիցե՛ս
հրեշտակ,
Մի՛թէ հրեշտակք բարկանայցե՛ն, մի՛թէ զեփիւռ սըրտմըտիցէ՛,
Մի՛թէ ծաղկունք բուրմանց փոխան ըզհուր և բոց ծաւալիցե՛ն:
Ներեա ինձ, կոյս. ներեա, հրեշտակդ. ո՛հ միանգամ թէ գիտէ՛ր
Յո՛ր աւերակս թշուառ սրտիս զիս նազելին եգիտ քո սէր,
Յո՛ր փըշաբեր ամայութեանց զիս ի դըրախտ վերադարձոյց.
Մի՛թէ անդէն յիտս ընդ կըրունկն ես ի շնորհացդ յաքսոր
դարձայց

Եւ դու ըզչուս արտասուածոր տեսցես աչօք անկարեկի՛ր:
Ներեա ինձ, կոյս երկնացեղիկ առ քո ոգեակ ես աղերսեմ,
Արկ ըզրեհեզ գըթութեանդ որ ծածկեսցէ ըզյանցանս իմ:
Ներեա ինձ, կոյս, եթէ սաստիկ բանք քո հարին յիս վըրդովս.
Զի խոր անդունդ է ծով սրտիս, վասն այն ուժգին փոթորիկեցաւ.
Ներեա ինձ, կոյս...

Յիշեալ զիս, կո'յս, յորժամ գըլուխդ հանդէի ի բարձ փափկիկ
 թեոցդ
 Եւ զթռչնեկին ննջեալ ըզքուն. յիշեալ զիս, կո'յս, յորժամ անուրջք
 Աշխոյժ և հոյլ երամով զեղապարեն առ սընարաւդ.
 Յիշեալ, զիս, կո'յս, յորժամ դաշկունսըդ մեծամեծ և լուսալիւր
 Բանա՛ս յողջոյն շողից արփռոյն՝ թողեալ զքն քոյճ քս զանկողին,
 Լզբոյնըն զայն անքան գեղոյ պարկեշտատուն այնքան շնորհաց.
 Յիշեալ զիս կո'յս, յորժամ այգուն ձեմիս ի մարդ ցողատարա՛փ
 Աընունդ տալ մըտացլոյ քոց և երկնաթռիչ խառնից հողւոյդ
 Զեփեւիւ առաւօտուց և նըշուլիւ արեգակուն,
 Համափիւռ ինկով ծաղկանց և սոխակաց նուագածութեամբ.
 Եւ աստաջիր. «Յորմէհեաէ ետես զիս նա՛ լաւն է՞ր արդեօք
 Ոչ ևս սիրէ ըզծադիկ ոչ ըզգեփիւռ առաւօտուց,
 Վասն իւր ցողատարա՛փ պարտէզը՝ չաւնին անուշութիւն,
 Ո՛չ երկինք նըշուլադարդ. ո՛չ աղաւեւակք և ո՛չ սոխակք».
 Յիշեալ զիս, կո'յս, երբ նայելով ի հայելիդ գոչեա խաբեալ՝
 «Զի՛ դեղեցիկ զի՛ ոիրուն, զի՛ չարաճճիկ է այս պատկեր»,
 Եւ բիւր մանեակս յօրինեա ի յոլորից սամոյր վարսիցդ,
 Եւ մանկական գողտրիկ ձեօք ժըպտիս խաղաս ընդ պատկերիդ.
 Ո՛հ աստաջիր և յաշնժամ, կո'յս. «Բանի՛ցս անգամ ջանացաւ նա
 Համոզակեր ինձ լինել եթէ աչկունքս հն ա՛ննքման,
 Եւ թէ մեղուք դայաւս իմ և ըզըրթունս վարդըս կարծեն,
 Եւ թէ հանդոյն եմ հրեշտակաց. արդեօք իրա՛ւ զոր ինչ ասաց»:
 Յիշեալ զիս, կո'յս, երբ բերկրանք ձեռն ի ձեռին քեզ տարփացեալ
 Փարին ըզգիրդ քո մարմնով և փայփային զերեսս քո.
 Յիշեալ զիս, կո'յս, երբ տըրամութիւն ըզշնորհագեղ գըլուխդ հակէ
 Զերթ ցօղալից վարդից կոկոն, զսէրն իմ զընեմ այնքմ նեցուկ:
 Յիշեալ զիս, կո'յս, երբ ըզվայրի ո՛հ տեսանես դու ըզծադիկ
 Որ հըսկէ ի վերայ իմ մենաւոր գերեզմանին:

Ուստի՛ յանկարծ ծագէ այս լոյս ՚ի յաղջամուղջ իմ սրտիս,
 Զերթ արևուն շող թափանց ի սեռս անտառ գերեզմանաց:

Յոյս գեղանի, ոսկեթև զըւարթաթոյն դու թիթեռնիկ,
 Քանիցս արդեօք թևածեալ զմեկամաղձիկ իմ սրտիւ
 Հարար ի բախտն իմ անողոք, և քնքընճաւ քո ծիրանիք
 Ու աղամանդեայ աշն զարդերդ աւա՛ղ յերկիր թօթափեցան:
 Ընդ վայր իմովրս ձեռամբ ես ըզճակաւ քո պճնեցի,
 Եւ դափնիդեայ մի ընձիւղ ոլորեցի քեզ ի պըսակ
 Եւ նըշուլիւ մի սիրոյ ըզքս թևերդ զարդարեցի:

Հէ՛ք թիթեռնիկ, արդ անկենդան անկեալ դընիս յիմ սրտիկ:
 Եւ դամեանայն կորուսեալ սրտիս ՚ի մօայլ ծածկեմ ի վիհ...
 Զաչըս փակեմ չըտեսանել եթէ զիմրդ պարեն պտտեղք,
 Զիմրդ ծագկունք փունջ կապեն և կամ ընութիւն նազի յիւր
 գան:

Իւրեւ ըզճիւղ մի կիպարին ես խոնարհիմ ի գերեզմանն
 Յուսոց իմոց և բաստից և լուսաթոյր երջանկութեան:

Սակայն ուստի՛ ծագէ յանկարծ լոյս, ի խաւար իմ սրտիս...
 Ո՛հ զինչ տեսիլ միթէ հրեշտակ, կոյս, կամ մանուկ գեղաշնորհ
 Որ յիս մօտի և մատնանիչ առնէ զգաւառս ինձ լուսոյ:
 Որ առելի և անհանդոյրժ էին տիեզերք աչաց իմոց
 Նա արդ բնութեան գեղով, զարդու, շքով լինի ինձ յանդիման:
 Ո՛ր իցես դու արդեօք հրեշտակք, անշուշտ ճանաչէք դուք,
 Զի քոյր թըւի նա հրեշտակաց դուք ճանաչէք ըզմաքըստիայլ
 Ըզճակատն, ուր գա բազմի ժպտի շիկնի պարկեշտութիւն,
 Եւ զայն ծիծաղ իւր շրթանց ոյր Հիք անտուն յազանց լիզուս,
 Եւ զմանկունի իւր աշտերն, և ըզխոպոպսըն գեղահոյլ

Եւ զերկինս ուր 'ի վըճիտ լուսապարեն ի սեաւ աչկունս:
Ըզսիրտ նորա և ըզհոգեակ անշուշտ, հրեշտակք, դուք ճանաչէք,
Ամենեկին ի պատկեր չըքնաղ մարմնոյն ձեռալ են այնք:
Եկ, ա՛ կուսիկ, ուր ի փըշուտ կենացս ուղի երևեցար,
Հըաշատեսիկ երևոյթ, և զճանապարհն իմ լըցուցեր
Խնկով վարսիցդ և երեսաց, լուսով բըբացդ և նայուածոց,
Մինչչև անցեալ, եկ, ա՛ կուսիկ, շուշանափայլ քո զուլանէդ
Կախեմ մանեակ ըզաադս իմ զայս՝ քնդելուզեալ յայն զիմ
սրտիկ,
Եվ ապա անց թըրիւր, ա՛ կոյս, ես մընացից յամայութեանս,
Զի աննըշան միջատի չիք թոյլ յերկնից աստեղս թեւի:

33. ՅԵՏԻՆ ՀԱՌԱԶԲ

Որպէս այր օրհասական ի յանկողնոյն իւր ի ցաւոց
 Ըղհուսկ ողջոյն և ըզկարօտ թըռուցանէ առ լոյս արփւոյն,
 Առ ծով, առ մարգարօտս, առ դաշտավայր և առ հովիտ,
 Առ հովանիս անտառակին, առ զովութիւնս վըտականւոյն,
 Առ ամենայն, որ խայտայ դարդու, գեղով դաշնակութեամբ,
 Առ ամենայն, որ շընչէ, ցոլայ, ժըպտի և նըւագէ,
 Հանգոյն և ես զիմ հուսկ ողջոյն, զիմ հուսկ կարօտ հրատուչոր
 ծամ սլանալ առ քեզ, ո՛ր կոյս, թոյլ տուր յետին և այս նըւագ
 Հայիլ ի քեզ, պըշնու ի դէմադ, և աչերոյդ լուղիլ ի լոյս,
 Ի քոյդ խոպոպս գընալ ծածան որպէս և այնք յայտիցդ ի վայր,
 Յետոյ մեկնիլ ի նոցունց, սըրտակըտուր մեկնիլ ի քէն,
 Ըզպրսակն երջանկութեան իմոյ առ ոտըս քո եզեալ,
 Զոր ի քնքուշ ձեռանէդ և ի գըթոյդ ես ընկալայ,
 Զոր պահեցի սըրտիս կըտկով, ցօղով աչացս ոռոպեցի,
 Եւ արդ թափուր յիւր ի գեղոյն և լուսափթիթ կայ ի թերթիցն.
 Ա՛ռ, քո բնծայն էր այն, աւաղ, տե՛ս իցէ՞ նոյն դու ինձ ետուրդ...
 Մեկնիմ ի քէն և դու ինձ ոչ զանձառ նայեացսդ յուղարկ դիցես,
 Տեսանել թէ յո՞ գընայ այն զարկահարն և որը պանդուխտ.
 Մեկնիմ ի քէն, և դու ըզգլուխըդ շարթելով աղաւնակերպ՝
 Վուվուս ըզհետ իմ հարկեցես թէ: «Յո՞ գընաս ա՛յ թըշուառիկ...»

Կուր ինձ, Հրանոյշ, ամպք բարձրագէղ գերթ սեռս ճիւղղ թեօք
 խաւար

Պատեցան ըզլուսնիւ, և լըռութիւն աներերուն՝
 Տեղի տըւեալ մըթութեան, հողապատեան կայանս էր ցուրտ.
 Եւ թօթափեալ ըզհող շիրմիս՝ քեզ ի խընդիր եկի, Հրանոյշ,
 Զի ոչ մահուն ժանտ երես, ոչ գերեղման անդընդափոս
 Կորցել ըզքեզ ինչ կարացին ի սերտ գրկաց իմ ոգւոյս.

Խորութիւնք յաւիտենից զիս ոչ ի քէն անջատեցին.
Արեւ կենացս իմ թըռեալ, հարեալ անկալ երիտասարդ,
Այլ պինդ ըզսէր քո ունէի, այն ընդ իս էր երբ իջուցին
Ձիս յաշխարհ ըստուերաց մոռացութեան և մըռայլից:
Լճեր ինձ, Հրանոյշ... այլ է՞ր նըւաղ ձայնիս չքատս դու
դարձուած:

Ձե՛մ կենդանի, և է՞ր փակեա զաչսըդ զիս ոչ տեսանել,
Ձե՛մ կենդանի, և է՞ր ի բաց խոժոռ ըզդէմսըդ շըրջեա.
Եկեալ չե՛մ գիշերազրօս ձեր զըզուանաց դընել կըրճիմն,
Եւ ոչ համայն գօրութեամբ մեռելութեան և դամբանին
Ամբաւութեան իմոյ սիրոյս փոխան ըզսէր քո պահանջել.
Ձոր կենդանեաւ ինձ զըլացար, միթէ մահո՞ւս տացեա շընորհ:

Լճեր ինձ, Հրանոյշ, դամ հարցանել թէ երանեալ իցես և գո՞հ,
Բոցատերեւ աշխոյժք և խանդք քեզ ընդ սուրբ փթթի՞ն
դարձեալ:

Ձըւաթթութիւն և խընձիղ զեռ փայլակէն ի գէ՛մըս քո,
Առաւել վըճիտ շողմն աշկունքըդ զերծք ինձ դիպելոյ,
Ըզչորարեկ տերեւիկս յիշատակիս ի քոյին սիրտ
Բաջիկ ի բաց վարեցիր, զի անարգել և ընդ արձակ
Մուտ տացեա նորոգ բաղձից, դիպեալ յուղւոջ իմ տապանին,
Անժոյժ ոտեմը ըզնովաւ յայլում ի ծոց սլանալ ի մուտ.
Դու կենդանիդ մոռացար զայն՝ որ ի մահուն իսկ յաւէտ
Ո՛ր Հրանոյշ, յիշէ ըզքեզ... հոգիս սիրովդ է խալակեալ.
Ընդ թեւովք անմահութեան իւրոյ պատեաց սէրն զայն,
Ոչ հանդարտէ մըշտատողոր անեղ բոցոյն բռնութիւն,
Արագագոյն քան զաստեղս և քան ըզսայլ հրաշէկ զընդին
Ընդ անուորտ տապաւնզ տիեզերաց սրարշաւէ,
Եւ ի սլացս իւր առաւել բոցն այն վառեալ բորբոքի:

Այ՛ն, Հրանոյշ, յիշե՛մ ըզքեզ, և ընդ ուրուի մօրն իմոյ
Հանապաղ ըզքէն խօսիմ, և զայստիկ ասեմ նըմա.
«Ներեա ինձ, մայր, թէ որբացեալ ի քէն՝ սակայն և տպեցայ,
Եւ որբ կացեալ ի նմանէ՝ հատաւ արեւս ի գերեզման.

Լսքանչելի էր, մայր, կոյսն այն քան զամենայն սքանչելիս.
Զոր ինչ երկինք և բլրութիւն ունին զարդեր և զեղ և լոյս
Յիւր գէժս 'ւ ի բիրտն էին ամփոփ, յիս ի նոցունց ցոլանային.
Շըրթունքն և վարսք մեղր ունէին վասըն բոլոր սրտիս վերաց,
Թըւէր ինձ, մայր, յանդարձական յինէն ի քում հրաժեշտին
Դու բարեգութ մաղթեցեր զերկինս յըղել յիւր զուարթնոց
Քան զամենայն տարիելին և գըգուելին և մանկագոյնն
Ինձ մօր և քեռ լինել փոխան, փոխան ամէն սփոփանաց.
Սիրոյ հրեշտակ ես կարծեցի, մահուան հրեշտակ էր նա, մայր իմ:

34. ՔՆԱՐ ԵՒ ՇԻՐԻՍ

Որպէս և սիրտ իմ փշրեցաւ, և դժւ, Քընար, բեկցիս ջախջախ,
 Շատ իսկ ի յողբս ու ի թախիծ՝ վաստակեցաք ի միտսին.
 Հանգոյն կողերց ուռնեմաց թեկքդ արտասուաց լըցան ցօղով.
 Զեղերերդ ցաւոյ միայն պտեալ առ քեզ յարմարագէտ,
 Ողորմ մահուան իմ սիրելեաց զնացեր յաճախ յուզարկաւոր,
 Եւ կոծակից լեալ սոխակին, հողմոց ի սոյլ ցրտաշունչ,
 Առ սընարըս նոցին շիրմաց դու ընդ լուսնին ցանդ հակեցեր:
 Յետ անուշիկ ձայնին մօր առ մանկութեանն իմ որբանաւ,
 Որ ըզմանկիկ հողեակն իմ գրգէշ ի ծոց սիրոյն անճառ,
 Որպէս աղու աղաւնեակ գգուէ ըզձադ իւր նորաբոյս,
 Ի հըմայս մայրենի անհուն գըթոյն զիս վարժելով
 Թեաճել անխորձ կենաց ի ծաղկաւետն ի գրգարան,
 Ա՛հ, է՛ր ոչ այլ ձայն քաղցրութեան ինձ հրաւիրակ չեղև խնդի.
 Է՞ր և դու, Քընարդ իմ, ո՛չ պըտակեցար յոլորս վարդից:
 Յակումը պարու գեղեցկահոյլ ուր զուարթութիւն խայտայ ի
 թինդ
 Եւ հոյզ ծաղկանց փրփրագէղ մատուրակէ քաղցր օշաւակ.
 Դու ոչ ընկեր հաճիս լինել այն հրճուանաց անապակին,
 Ոչ երգարան մնչես յորդոր օրիորդաց ի սըսակին,
 Որք ի խորան մատչին սիրոյ կապտեալ ըզթերթըս վարդենեաց.
 Զայն խորհիցիս թէ գերդ ծաղկունս ես վաղանցուկք հարսունք
 սիրոյ:
 Ի խրախճանս իսկ մըտերմաց և ի կայտիւ փափկիկ ոտից,
 Ընդ որպիսմա՞ս դու սեաւ ողբոյ լինիս արդեօք պաղտ խօսակից.
 Զի յանկարձ նըսեմաստուեր թըւիս փոխեալ յանտառ նոճեաց,
 Հեռի ի ծաղկոցաց ուր կոյսք ճեմեն 'ւ անբիծ տատրակք,
 Հեռի յամենայն, որ շնչեն սուգ երանութեան,

Եւ մօտ միայն ուր ըռւ ի լուռ հեծէ կեղերջ մահաշըշուկ:
Ի սառնասոյց վերայ լերանց 'ւ ի ծաղկածիւր դաշտըս Հայոց
Քանիցս անժոյժ թուցեալ թեօք՝ գորովալէտ դու գուտնն,
Երգս հայրենիս փորձեցեր. քեզ ըզդարձուած ետուն աւերք,
Եւ շիրիմք նոճեպարտակ տխրահնչակ կրկնեցին վանդ:—

Քըննար, քո մի անգամ եեթ դադարեցին արտասուաց շիթք,
Եւ կոյս մատամբ Յոյս ըզարլուր պատառէր քօղ ըզճակատուդ,
Մինչ Սէր ոսկի իւր թեօք պարայածիկ եկեալ ըզքե
Շարժէր ըզլարսդ յաղերախ յերգս ի մրմունջ սրտահաճոյ
Առ մեղուշն նազենիկ առ աչաղեղըն կոյս քնքոյշ.
Յայնժամ գլխիւք ի ծոցոյդ ծաւալեցան դաշնակութիւնք
Մշտահոռան իբր յաղբերէ յիմ սիրտ ցամաք և ծարաւուտ.

Զի՛ գեղեցիկ կոյսն էր ամբիժ և փարելի հոգւոյս իմոյ:
Այլ աւաղ ի բարձրադէտ ի դարեանդ եղեմական
Տնկեալ էր նա վարդ անմահից, գուլթ կաթողին հրեշտակաց
Խնամածուք նըմին ի լոյս ի ցօղ աստեղց սընանելում:

Իմ յոյժ նրբին էին թեք և բիւր տենչանք վառեալ ի ծոց.
Ուստի դայս առ ստորեաւ ողեմ ուղերձ սիրատարիկ.

«Զի՛ խանդակաթ հս, օրինորդ, դուստրըդ սիրոյ և փափկութեան,
Զի՛ տարփալի իցեն երկինք 'ւ աստղունք թէ քո պէս ծիծաղին,

Եւ հրեշտակք արքայութեան թէ քո նըման իցեն փափկիէք.

Ո՛հ, եկ թընիւր առ իս, Քնյր իմ, և յանապատ սրտի իմոյ
Դու փթթեցիս անուշարոյր, և ղերդ պիւլպիւլ գիւրադորով
Սնդ մընչեացէ սէր քոյին երջանկութեան ընծայաբեր.

Եւ թէ ի քոյդ ի փափկալուր առ իս ի ձայն բարեբաստիկ
Ողենորոգ դարթնու հողիս 'ւ առոյգ տիոցս իմ դալար,

Նըւրբեցից քեզ ըզճաղիկս երիտասարդ իմոյ կենաց.

Վասըն քո իմոյ քնարիս զըւարթացին լարք տխրական
Ըզքոյդ միայն ցանկալի մրմունջելով անուն չքնաղ:

Ե՛կ, սպիտակ իմ նազելիս, յորմէ հետէ տեսի ըզքեդ,

Երանութիւն լուսածղի բաղիօք զինե փարեցաւ,

Յոյժ տուաւ լուսապայծառ զդեցաւ հանդերձ բնութիւնն անհուն,

Առաւել քաղցր հնչեցին տիեզերաց դաշնակութիւնք,

Եւ ոսկեթոյր մանկութեան աւուրք կենաց գեղածաղիկ,

Հիւսիսալք ընդ վարդս ի մի փունջ առաջնորդեալք ի յստոյ,
Ինձ յանդիման եկեալ ըզհէք անձն իմ լըցին անուշութեամբ.
Ե՛կ, քոյր իմ, թէև ընդ հուպ ակնարկեսցէ ինձ մահ խոփող,
Ի մի համբոյր և ի նայեացդ կեցից ես դարս բերարդատիկ:

Յարեաւ Քընարս ի գեղգեղել, այլ ոչ ևս էր նազելին այն.
Մահականցու այն հրեշտակ, թէպէտ անթե, այլ շոյտ փախեաւ.
Եւ ռէր արդեօք ծածկեցար դու... լեղի է յոյժ յետինն ողջոյն,
Որ անճաշակ ի քաղցրութեան գընա յետին համբուրի:
Տրամագգեցիկ իմ Քընար, ե՛կ ընդ իս, այլ ոչ խարեացիս,
Առաւել հաճոյ և անկ՝ գիտեմ՝ իցեն քեզ կղերերդ:

Ի խորշ ուրիք Վասիլոսնի բլրուր մի կայ ապառաժուտ
Որ զինքն ի ծովըն նայի ծիծաղ ծաւալ առ իւր ոտիւք.
Ոչ առ նովաւ ոսկեհունձ ծածանին մարգդ և արտորայք,
Ոչ վարսագեղ ծառոց շարք, ոչ արծաթի ջուրց խոխոջանք.
Հոգմն որ անդէն փըշէ ըղթեա թացեալ յալիս Ելեապոնտեայ,
Տխրագին թափառի զի չիք ծաղիկ առ ի գգուել.
Ո՛չ անդ շքեղ դաստակերաք, ոչ հանգըրուանք անդէնորդաց,
Այլ ի գագաթըն մի ծառ և մի բնակիչ կայ ընդ ծառով,
Մի բնակիչ անդ ընդ ծառով, և այն ծածկեալ է ի հոգ,
Եւ այն եղբայր իմ է, աւա՛ղ, բարձեալ յինէն վաղամեռիկ:
Եղբա՛յր իմ, դու ընդ այն ծառովս ակործէիր բազմիւր բոռէպ,
Որ զհովանին շնորհէր քեզ. ըղփուտ տերեւ իւր արդ սիրէ
Ի վերայ շիրմիդ՝ ուր ևս բազմիմ տըխուր և մըտախոհ.
Նախանձեցայ քում հանգստեանդ, ընկա՛ւ և զիս, ո՛հ, ոչ թողից
Վարստական տերեւոց լինել միակ ընկեր շիրմիդ...
Այլ այս ռւստի յանկարծ հնչեն երգք ի ժամուն խաղաղական.
Զինջ ի նըշոյլ լուսնակին որ ծիծաղի յերևորս ջուրց
Բազմահոյլ գիտեմ ամբոխ երկայնաձիղ առ ծովափամբ,
Հեմ ըզճեմի և զուարթաւառ խայտան ի գիրկ ըզրօտանաց.
Աստեղք, կաճառք լուսահոս որ ի կամար ցոլան երկնից,
Թըւին ըզխինդ և զբերկրանս տեղալ յերկիր ընդ շող իւրեանց
Ի գեփիւտին մեղմիկ շունչ և ի գեղգեղ երաժշտաց
Մահարկեալ գընան մարդիկ երջանկութեան յալիս վըճիտ.
Աստ ուր կամս՝ շիրիմ մահու, և անդ հաճոյք բերկրապատար.
Ա՛յդչափ մօտ իրերաց սուդ, տըտմութիւն և հեշտ վայելք...

Այլ գիշերըն տխրամած ահա պատէ տակաւ զերկիր
Զերդ սեաղէմ թշուառութիւն զոսկեղինիկ աւուրց ըզդէմս.
Լռեցին նըւազք և ամենայն ընկաւ ի խորըս մըթութեան:

Այլ դու կնոյ մընա՛, լուսին. մի՛ զմտերիմդ թողուցուս զուրկ,
Մի՛ և զայս վէմ ցրտահար. ո՛հ, սիրեցի ես ըզլոյս քո
Ի մատաղ տիոց խմոց, զի դալիահար ես իբրեւ զիս.
Իբր յիմ ճակատ և ի քոյդ մեղամաղձիկ բնակին խորհուրդք.
Սիրեցի ըզիտյլդ հեղիկ որպէս զայտից իմ նազենկան,
Եւ զճառագայթըս քոյին իբր ոսկեթել զիւր խոպոպիս.
Տե՛ս փշրեմ աստ զիմ Քընար. լուսին՝ մաղթեմ յետին հայցուած,
Մի՛ պուրկ թողուս ըզմըտերմիդ ըզցուրտ դամբան մենաւոր:

35. ԵՐԳ ՄԵՐՁ Ի ՄԱՀՈՒՆ ԵՂԵՐԵՐԳԵԱԼ

Հեծեա՛ց զերդ սօսափիւն գիշերական պաղեալ հողմոց,
 Տո՛ւր ձայնիս ծաւալանալ հանգոյն ջալլից դուժաւորաց,
 Ի գիրկս իմ ե՛կ և մըմընջեա՛ հուսկ մըմունջ՝ չեւ փըշրեալ ըզքեղ
 Եւ ըզքեկորըս քո արկեալ կոխան ոտից անցաւորաց:

Աբշալոյս ծիծղուն կենաց ի մէջ մըռայլ կա խորասոյզ,
 Ապագայն իմ ըսքօղեալ ընդ թուխ ամպովք փայլահնացայտ,
 Եւ ներկայս որ ի ձեռին քսմնեալ ի փուշ և ի դժնիկ,
 Ո՛ր Քընար, և սիրտ իմ խոնջ է ընդ բեռամբք յիշատակաց:

Ի նախընծայ լարըն քոյին մինչ կայտուէին մատունք զըւարճ,
 Պարք հաւուց խայտանրկար զիս ունէին ընկեր նուագաց,
 Մուսայն իմ լոգանայր ի ճախրահոս բնութեան աղբիւր,
 Ինձ մեղր անտի մատուցանէր և ծաղկահոտ անուշութիւնս:

Մի եւեթ օր անամպ փայլեցաւ այն երջանկութիւն,
 Եւ երկրորդն առաւօտ չունէր ըզնոյն գեղ դիտակի:

Յանձնիւր աւուրն ի ծոցոյ ծընեալ խաւար բարկ փոթորիկ,
 Մէն մի ծաղիկ ի փընջոյս կապտէր, սո՛ւրայր յանհետ փախուստ:

Արդ առաջի իմ ոտակադէմ արձանացաւ Թշուառութիւն,
 Ուղեւորն հէք, ի տեօիլ արիւնըռուշտ հուղկահարին՝

Ըզքեուն ի բաց դընէ զումպէտ, մի՛ սուսերին լիցի խափան:

Ի բաց ըզքնարն ես արկանեմ ի տես խոժոռ ախոյենին:

Հեծեա՛ց զերդ սօսափիւն գիշերական պաղեալ հողմոց,
 Տո՛ւր ձայնիս ծաւալանալ հանգոյն ջալլից դուժաւորաց,
 Ի գիրկս իմ ե՛կ և մըմընջեա՛ հուսկ մըմունջ՝ չեւ փըշրեալ ըզքեղ-

Եւ ըզրեկորըս քո արկեալ կոխան ոտից անցաւորաց:
Զի հանգոյն շողից յուսնի գորովք փարել ըզձայ մանուկ,
Սրտահեշտ ձօնիք կենաց թօթափեցան յիմոց ձեռաց,
Ոյք զաշխոյժս իմ տածէին բոցանըշոյլ շիջան հըրատք,
Հաս սեռւ գիշեր՝ յոր ըսպիտակ ուղիս հանդէպ տարածանի.
Ընթացա՛յց մենաւոր ըզձանապարհն ամայութեան.
Ոչ եւս յԱգենն իմ դարձուցից ըզրիբս որ այլ չունին արտօսը.
Եւ զի՛նչ պէտք նըւագաւոր երգոց անդարձ արտորելոյն.
Փշրեա՛յ, Բընա՛ր, ես լնոց ցաւեր խնդրեմ եւ լուռ գերեզման:

36. ՄԵՐՁ Ի ՄԱՀ ԳՐՈՒԱԾ

Կարծեցի մոռանալ, ոչ գիտացի չափել ըստոյզ
 Զանգունդ խորայատակ սրտիս որ լին էր երազօք.
 Մէհ, յիշատակք, ոյք հանգոյն անեղամոռնչ մըրըրկոտ ալեաց
 Խուժեն անդուլ յիմ վերայ. ի վեր ի վեր տանիմ ըզցաւս
 Եւ համարիմ թեթեանալ, խոր ևս ի վիճ թաւալի նաւ
 Լնդ վայր բուռն ահուր տրոփմանց առնեմ սրտիս
եռանդնազայր,

Լնդ վայր ի հող և ի վէմ անկանի գլուխըս մայրամած,
 Ոչ գաղարին խոյանք սրտիս, ոչ հովանայ հուր ճակատուս:
 Այս ընդ անձին գուպարած գրգռէ ըզցաւ որ գիտ լափէ.
 Մէհ, զէնչ առնել է ինձ, ո՞ Տէր. յոյս իմ և ջան իմօց կենաց
 Ի մի կեթ փայլէր նայեաց և այն յինէն ծածկեցաւ արդ.
 Թուխ աչկունք նորա ըզծիր կենացս յոսկի ներկանէին.
 Բզնա ի գանձըս երկնից ընտրեցի ես զամենագեղն:
 Էր նա շունչ իմ շըրթներոյս, հողի էր նա ոգւոյ իմոյ,
 Նա իմ խորհուրդն էր անճառ յաւերժակայ և բարձրագան:
 Զըզոյր ուստեք ինձ երկիւղ, զօգ ա՛յնքան չքնաղ 'ւ անոյշ.
 Մահուան շիւմաց իսկ ընծայէր ո՞չ չըգիտեմ սրպիտի գեղ.
 Եւ թըւէր ինձ մահ կին մի խորհրդաւոր քօղածածուկ
 Որ գալոց էր յաւուր միում ժըմիտս ածեալ շըրթանց իւրոց
 Շիջուցանել ըզսէրն իմ յետ զգերանըշոյլ տալոյն ըզփառ,
 Կամ զիւր փըչէր շունչ ցըրտիկ 'ւ անկանէին ալազուենալ
 Երկու յիւրար կից վարդենիք ըզքաղցրագոյնն արձակեալ բոյլ:
 Աղաւ ցընսրք իմ սըրտիս, ահ յո՞ գնացէք անհետացայք:
 Արդ ելիք եթող նա զիս, հուր արտասուք ևն իմ բաժին:
 Պատեցայ ի ծալլս սեաւ դառնահամբուր թըշուառութեան.
 Զէնչ առնել է ինձ, ո՞ Տէր, և ո՞ երբէք հաւատայր
 Զի հրեշտակն որ յիւր ձայնիկ փոքր ինչ յառաջ գըթածարար

Ձիւ յափանց գերեզմանին անդրէն ի կեանս վերակոչեաց,
Նոյն ինքըն արդ անգութ ձեռամբ անդանօր դահալիփէ:

Այսպէս անձն իմ ընկճեցաւ ընդ բեռամբ մի նեթ մտածման,
Ծիրանեփայլ ոլորտ կենացս ահա ի գոյն հարաւ դալկան.
Շատ իսկ տեսի, շատ իսկ կրեցի, յոյս, երթ, փախիւր, չկամիմ
ըզքեզ:

Մի ըզհանգիստն իմ խրոփէք, ո՛վ ձայնք ուրոյ և բերկրանաց.
Ողջամբ մնացէք, ոսկեանկ անուրջք, լուսատեսիկ երևոյթք,
Որ աշխարհն բոյր և աշխարհն զարդս ամբարաւորք իմ զեղաշուք
Սիրուն մոլորութիւնք, մեղրը անոյշ և մահածու:

Աշքեցութիւն, որոյ զրկումն աղիտաբեր է սրտի,
Գուք ոչ ևս էք, մահ ոչ ևս էք, վախեան երազք քերթողականք.
Ողջամբ դնացէք, սըփոտեալ յուզողք ըզքիւր պատրանս և յոյս
դամէն:

Դիմեմ յուշիկ ի դերեզման, այն հանգստոց զիս ոչ խորէ.
Առ սիրելօքըս վաղասեռ, անդ ի տեղի ինձ տոանձնակ
Հանգեալց և ես գոհ 'ւ անտրտում, գէթ անդանօր չեմ անաքիկ:

Սյո, վայրն է առանձին և անլեհեր լիջանեմ անդ.
Եւ երբ հողմըն մեռելոց դայցէ զաճիւնն իմ խլրբաւի,
Ըսպիտակն իմ ճակատ ձրմեռնական մըրբկաց ի մոռնոյ
Ի բաց զպատանան արացէ, և բազմելով շիրմիս վերայ՝
«Ե՛կ, գոչեցից առ նա, ե՛կ, չեմ նոյն յորմէ խորշէիք դու.
Տե՛ս զիսրդ դ՛ղեցկացոյց զիս մահ, արար զիս տարփելի.
Միթե դարձեալ ատիցեմ զիս և անդրագոյն քան ըզշիրիմ...

— Ի՞նչ բանգաղուշանք, նա ոչ լրսէ, ոչինչ յիշէ:
Ի հանգիստն իմ հողոյ մըտից անդրէն ընկողմանեալ.
Եւ ի խոխոջ վըտակին ի յուշ ամից գխազագութիւն
Իմ հեղաշարժ օրօրոցիս, և դարեգակըն մանկութեանս
Որ ի զաշտիկն իմ ցոլայր, զանոյշ իմ խաղս և զարշաւանս
Ընդ հովանեաւ ծառաստանին որ զիւր տերեւ թափէր յիմ գլուխ
Եւ ուր սոխակըն թաղուցեալ երգէր առ իս զիւր երգ դորով.
Ո՛հ մերթ հոգիս ըզմայլեալ դայցէ վայրացն այն այցելու,
Գացէ ըզմարդ, գացէ ըզպուրակ և զերգայիկըն թըռչնիկ,
Եւ զքեզ, քաղցրե՛կ բարեկամ, որ զիս միայնդ յիշես և լսու:

37. Ի ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

Ե Ր Գ

Դըժոխք ի մարտ արշաւեն
Գող բանակաւ սեպուղնդ,
Արիք ընդդէմ քաջազէն
Վառեալք յասպար ի մըկունդ,
Թորգոմեան զիւցազննք,
Նահատակք աննըկունք:

Ահա արին յարեաւ Վարդան
Դըռոյթ քի գաշտ ապլ փառաց,
Գուպարոյաղթ քաջացն ի կռիւ
Որտաւնդոտա ձայն դռաց:

Վառեցարնք յասպարէզ՝
Հուր ըզգեցեալ բոցակէզ,
Թորգոմեան զիւցազննք,
Նահատակք աննըկունք:

Յարեաւ Աստուած ի յաթոռոյն՝
Ճշմարտութեան ախոյեան,
Եւ լուսաթուիչ հաւատքն սուրբ
Ճախրեաց վեհին յանդիման:

Վառեցարնք յասպարէզ՝
Հուր ըզգեցեալ բոցակէզ,
Թորգոմեան զիւցազննք,
Նահատակք աննըկունք:

Ահա ըզսուրն շարժեաց Վարդան,
Եւ սեռաւ անդունդք սարսեցին,
Ահա արին անկաւ Վարդան,
Երկինք ի խինդ պարեցին:
Վառեցարձք յասպարէզ՝
Հուր ըզգեցեալ բոցակէզ,
Թորգոմեան դիւցազունք,
Նահատակք աննկունք:

38. ԲԵՐԹՈՂԱԿԱՆ ՈՐԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒ Ի ՔՈՒՆ Ե Ր Գ

Ապողոնի որդիք, նընջես ընդ ուսնենայն հովանեաւ,
Պըտակաւորդ ի հիւս դափնեաց նորա յաւեժ անթառամ.
Քեզ ըզպաշտօն հարկանեն անժան Մուսայքն անուշիկք,
Եւ ի մեղմիկ մընչէ, աւանդ, կացեալ քընարդ առ ընթեր,
Գեղածաւալ որպէս աղբիւր զեղեալ ի սուրբ ախանէ,
Այնպէս խանդից ի ծոցոյդ ցայտեն ծորանք քաղցըրաբուխ,
Դաշնակութիւնք ի լեզունէդ կաթեն առաւ մեղրածոր,
Եւ դու նընջես ընդ վարսագիդ ընդ ուսնենայն հովանեաւ,
Ապողոնեան ի հիւս դափնեաց պըտակաւորդ ի ճակատ.
Օ՛ն արի, ե՛ւ ի հանդէս, աշխարհալուր հար ըզփողդ,
Հընչեցօ ի լուր հայկեան գուպարայաղթ դիւցազանց
Քընեկոց յանդընդային ի վալր մահոռն աղջամուղջ,
Եւ կանգնեցին միանգամայն խոր ի շիրմացն յարուցեալք,
Քեզ ժըպլտ հըրճուանաց հանեալ ի դէմս վեհափառ,
Ճախրեսցեն լուսաթօիչ վեհից յաւերժն ի կայան,
Անմահութեան ըմպել ի քէն մատուցակալն ըզբաժակ:

39. ԴԻՅԱԶՈՒՆՔ ՀԱՅՈՑ

Ժամ էր պարապոյ խաղաղական և յանկուցիչ
 երկիր ի քօղ սեաթոյր ըզլըռութեամբ փարեալ անոյշ
 ետր ի քուն թանձրութեան հանգչէր համայն վաստակարեկ,
 Իրբև հսկայ թըխատեալ յանդընդափոս վաղեալ յայրէն՝
 Սեաղէմ ստեաւ գիշեր ծաղաց ի ծագս տիեզերաց,
 Լըռէր բնութիւն առ հեշտեաւ լըսել ըզսոյլ հովուին սրընգի,
 Էզնուրբ շըշուռն շըրթանց սիրոյ, զերդ մօր յորբանն ի
 քաղցրաձօնն,
 Ըզկարեմէր սըրտից հառաչ և զաղօթիկեր մըմունջ ձերոյն,
 Ի փարախ օթադայեալ մակաղէին հօտք և անդեայք,
 Եւ օղականք սաղարթախիտ առեալ ի յստըն դադար,
 Փունջք խռռներամ վարդից ծաղկանց, մարգարտաշար լըցեալ
 շաղով
 Ի ոխդ հեղիկ ծածանէին, և խռնկ անոյշ ծաւալանայր,
 Հնչէր անդուստ փափուկ՝ նըսեմաստուեր՝ և ի թաւ մայրեաց
 Գիշերախօս երգեցիկն նըսողաւորըն դայլայիկի,
 Եւ միայնակ՝ լըռութեան ժամուն կացեալ ընդ մեր թարգման,
 Ըզմըրմունջն օրհներգութեանց՝ երկրի յերկին վերառաքէր,
 Եւ երկինք ջահազդեալաւ շողայր վըսեմ և վառ ի վառ,
 Լըսին, ամպիղէն քօղ լուսաափիւս արկեալ գիւրիկ,
 Եւոգէր ի պարս աստեղաց շուրջ ըզնովաւ աղը՛րբահոյք:
 Ո՛հ, եւ Ի յայս բուրազուարթ և հովասուն ի զարեանդ,
 Ուստ ի ծործոր խաղայ վըսակ սահուն ալեօքըն կարկաշտ,
 Ուր ի համըոյր զըոյլըս ծաղկանց գգուէ զեփիւս փաղաքշելով,
 Խորհըրդազգած առեալ ըզնիստ, տէր ամայի կացեալ երկրիս,
 Միտք իմ ընդ քեզ ձեմեն, լուսնեակ, ի հրաշագարդ գաշտըս
 երկնից,
 Եւ ի ձեզ՝ աստղունք փայլունք, ի ձեզ յակճիւս աղընկառոյց,

կապուտափայլն ընդ կամար յառեալ պշնում հոգեղըւարձ.
Այլ դուք մարմինք իցեք արդեօք, եթէ զուարթնոց պարք
լուսեղէն,

Լուսատուք տրեղերաց միթէ լապտերք մշտաբոբոք,
Առկախեալք ի դահլիճս Աստուածութեան օթաբանաց,
Թէ բոցեղէն հովանոցք ուր մէն մի դահք են Անմահին:
Մինչ ի գէշեր զովագին, աստղունք, աստղունք գեղեցկաշարք,
Նըշոյլք ի ձէնջ վայրաբերին կաթիւք ի շաղ ցօղատարափ
Ի ձե՛զ դանմահական երկրի ծընձենդս ես նըկատեմ:

Ո՛վ դու չըբախտաւայր երկիր, երկիր Թորդոմական,
Կառճ ի վեր զաշրս քո, տե՛ս ըզդիւցազտնց ողղոցդ ըզհոյս.
Եւ այնք աստեղդ երկնապարիկք եթերականն ի կամար,
Եւ այնք յաւէժ ի նըշոյլ փայլեն շողշող ոսկեծըղի.
Ահա՛ ներսէս, Սահակ, Մեսրոպ, Տըրգատ, Վարդան, Ղևոնդ,
Սըմբատ...

Այլ ռը տշմիկ սըրաւարեալ, ասա՛, երկիր իմ հայրենի,
Ո՞ւր բախտդ և փառք ամենապանծք անցին 'ե ի սպառ
անհետացան:

Արդ մերկացեալ ցըրտասարսուռ աւերակաց բնակեալ ի մէջ,
Վայրապար անցաւորաց դողդոջ ըզձեռսդ տատանես,
Որպէս այր մեծափարթամ ի մարդադաւ ճանապարհի
Աւաղակաց մատնեալ ի ձեռս, պիւճ ի զարդուցըն կողոպուտ,
Մահացու հարեալ վիրօք արիւնազանդ կայ ի փոշոջ,
Հծծիւն նըւաղ աղեղորով միայն ողորմ հընչեցուցեալ.
Ա՛յս է ազգին զիւցազանց յետին փառացըն արձագանք...

Դու, Ոգիդ հոլաթեան, դէտ հինաւորաց ժամանակաց,
Չայս մի նըւազ մաղթեմ՝ պարզեմ ի վեր ըզմութըն վայրագոյր.
Իդձ ի օըրտիս կարօտակէզ անկաւ տեսոյն իմ հայրենեաց.
Ըզնախնին նորա տեսից ըզկերպարանըս վեհափառ:
Բացաւ, ո՛հ... վերացաւ... լըցան սըրտիս տենչ և անձուկք.
Ո՛վ անցելոյն անհզահրաշ տեսիլ ծաւալ իշխանութեան.
Անպարագիծ ովկիան, յար ալեւանջ 'ւ անդնդախոր.
Յորձնեռանդըն պըրտոյտքեալ սուբայ վաղիւք արշաւասոյր՝
Ի վիճ ինչ անյատակ յանդ կարկաջ շառաչելով.
Դարք վաթսուս կոհակաւէտ ի յուս նորա գընան թաւալ.
Ամօրոպաձայն փոթորիկ կայծակնացայտ հոլաթեօք,

Մըդէ անդուլ ըզնոսա յուղի անդարձ ճեպեցուցեալ,
Միթէ շինչ անմահական իցէ արդեօք նա բարձրելոյն,
Անդ վեհալայր շէնք և քաղաքք, հըզօր և պերճ արքայութիւնք
Մի ըզմիով թաւազլոր հարեալք փըշրին կուռ շըշըրդմամբք,
Եւ այն գոչիւն կականաւոր յանդնդային ելեալ վընէն
Մըռնչիւնք են սոսկալի աղգաց յախուռն վարելոց,
Ահա և իմ հայրենիք և դիւցազունք գուպարայաղթ,
Ահա՛ գոռողքն և ահագին Տիգրանակերտ, Վաղարշապատ,
Ահա՛ հըսկայքըն Հայկազունք՝ Հայկ և Արամ, Տիգրան, Վահագն,
Ահա՛ և քաջք Պարթևադունք՝ Արշակ, Խոսրով, գոռն Արտաշէս
Երազաթօնիչ ալեացն ի թես և նորին ո՛հ վարեալ յապշոպ
Սլանան շոյտ և նըվաղեալ լինին յաչացս աներևոյթ,
Ո՛ւր փախչիք, ո՛վ դուք պարծանք և փառք յաւեժ
Հայաստանեայց,

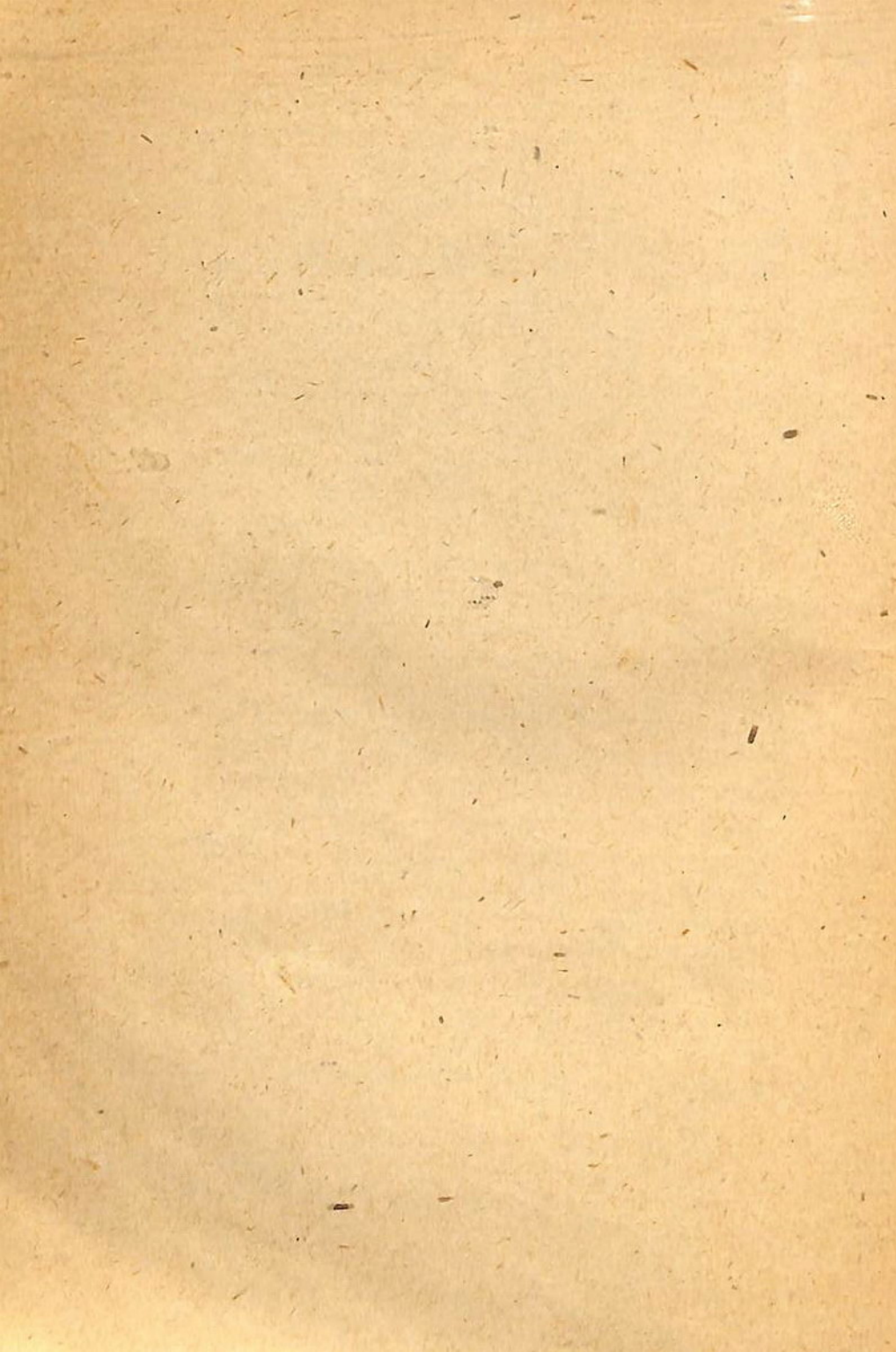
Ո՛ւր ըզնէք հայրենիս թողուք այսպէս վատաբախտիկ:
Ամենակալ Տէր, աստուածեան այլ իմըն շունչ յըղեմ՝ մաղթեմ.
Յետս ընդ կրուակըն դիմեսցէ յափըշաակիչ այս ուղիւն,
Մըփռեալ յերկիր զիմ դիւցազունս, ըզգաստակերտսըն հոյակապ,
Ըզփառսըն հայրենի նորոգ այսրէն դարձուցանել:
Ընդունա՛յն աղերս, և իմ ամբօխեալ միտք բանգազուշեն.
Ի ձեզ, աստղունք, աստղունք հայոց, վերամբառնամ զաչս իմ
անդրէն՝

Զայսոտիկ ողորաւոր հեղլով մաղթանս կողկողագին.
Զա՛հք մըշտավառք՝ լուսատու լերսք երկրին ձեր պանծալի,
Փայլեսցէ անաղօտ ընդ ձեր լուսոյ և փառք նորին.
Բոցաւալպ նըշոյլ և շաղ հեղէ՛ք աստէն քաղցրածաւալ,
Մի՛ յանլոյս ի դիշեր ծածկեալ երբէք խարխափեսցի.
Տեղացէ՛ք հուր ի յերկնից սիրաբորբոք վառարանէն.
Յաբիցեն՝ ժառանգաւորք ի ջերմ մոխրոց հին դիւցազանց
Նոր կենդանութիւն շնորհել Ազգիս և Հայրենեաց:

40. ԳԻՇԵՐ

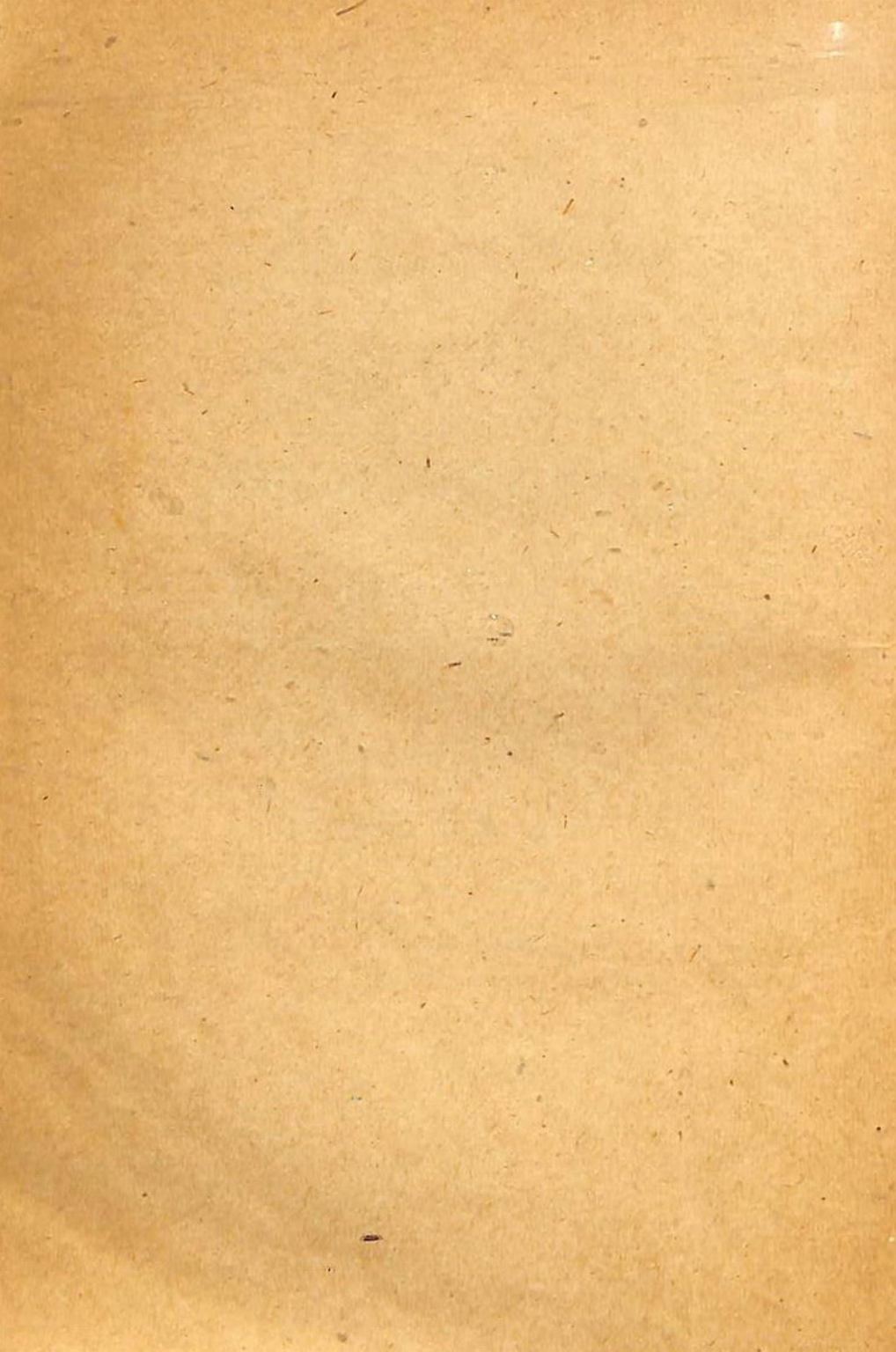
Ոսղաղական ժամ պարապոյ էր անդոյր,
 Եւ տիեզերք պատեալ ի քօղ սեւթոյր.
 Քնութիւնն համայն անկեալ ի խոր ի թըմբեր,
 Վաստակարիկ հանգչէր ի քուն և երկիր.
 Համատարած սեպղէմ մութն ահաւոր
 Բազմէր իշխան յաղջամղջին իւր աթոռ,
 Եւեռայր ընդ լոյս և ընդ արփին լուսավառ,
 Կամէր զ'ի սպառ լիցի երկիր իւր աւար.
 Մակաղէին խաշինք յարօտն ի դալար,
 Եւ օղականք առեալ ի յոտորս դադար.
 Լըքեալ լերինք, լըքեալ և դաշտք ամայի,
 Միայնութիւն միայն բնակէր ի յերկրի.
 Փռնջք խուռնեբամ ծաղկանց վարդից կոտորակ.
 Մարգարտաշար լցեալ շաղով կենսունակ,
 Ի սիւք հեղիկ ծածանէին վէտ ի վէտ,
 Բուրումն անոյշ ծաւալանայր խընկաւէտ.
 Գիշերախօս անդուտ և այն երգեցիկ
 Եղանակէր գեղգեղ ի յիւր դայլայլիկ.
 Նա միայնակ արարածոց յանդիման
 Ի լուսեան ժամու կացեալ մեղ թարգման,
 Օրհնարանեալ Հաստչին ըզվին սքանչելիս,
 Յերկինս նըմա վերառաքէր զըրուասիս.
 Ո՛վ նազելի թըռչնիկ, ճարտար երաժիշտ,
 Դոյդ երգ սիրոյ դիւրիչ ոգւոյ բազմավիշտ,
 Ո՛վ ամօքիչ սրբախց, զեփիւռ ըզձական,
 Մինչդեռ զերկիր պատեալ է քօղ տխրական,
 Եւ բընութիւն համայն սքօղեալ ի մթնաբ,
 Ո՛հ, դուք միայն, դուք աշխարհիս մըլխիթար,
 Մակայն երկին շողայր վրսեմ վառ ի վառ,
 Զահագեցտյալ եթերաճեմն էր կամար.

Արծաթափայլ զըշխոյն ի գահ բոցակէզ
Ճեմէր դաշտին լայնածաւալ յառարէզ:
Անդ պողպատն հոյլք գընդից շուրջ պարուօր,
Քուրբելով ահումբ ի կարգ գեղաւոր,
Ոսկեճաճանչ տկնապարար ի զարդու
Պատուասիրին զնա շրքեղ ի սպասու:
Ո՛հ, երկնաճեմ աստղունք ի փայլ լուսազգեաց,
Դուք ճառագայթք աստուածային վեհ փառաց,
Մինչդեռ ի խոր նընջեն ի քուն տինգերք:
Լուռ են երկինք, երկիր և ծով և ալիք,
Դուք ի գովեստ անցեալ վեհին ի հանդէս,
Կապուտագեղ ընդ սըրբաշուն ասպարէղ,
Մըշտամբումունջ երկնից քընա՛րք բազմաղեայ,
Երգաբանէք զարքայն յաւէժ Ուխտեայ,
Ո՛հ, ես ի թաւ յայս դարեանդ հովասուն,
Ուր ի ծործոշս խաղայ վրասկ կարկաջուն,
Ուր ի համբոյր ըզմաղկանց բոյլըս քընքուշ
Շուրջ թեւածեալ զըզոյն գեփիւս փազաբուշ,
Խորհրդալից ատեալ ըզնխտ իմ աստէն,
Տէր ամայի կացեալ երկրիս համօրէն,
Ի ձե՛զ, պստղո՛ւնք, ի ձեզ յառեալ զաչս ի վեր,
Ի հոգեզուարճ թըմբիր պըշնում ընդ եթեր:
Այլ դուք մարմինք արդեօք իցէք օդապարք,
Եթէ զուարթնոց լուսեղինաց հուլից պարք:
Աստղո՛ւնք, աստղո՛ւնք, մինչ ի դիշեր զովագին
Նըշոյլք ի ձէնջ կաթեն ի շաղ ցօղագին,
Ֆարշաւատոյր լուսաշաւիղ ձեր ի ճեմ,
Ի ձեզ զանմահ ծընունդս երկրի նըկատեմ:
Ո՛վ իմ Հայոց չըքնաղ երկիր գրախտաւայր,
Տես զի որդւոցըդ գիւցազանց վեհից պար
Երկնապարիկ յեթերս՝ աստեղք բազմահոյլ,
Ոսկեծըղի փայլեն յաւէժ ի նըշոյլ

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԲԱՌԱՐԱՆ

Մկրտիչ Պեշիկթաշլյանի երկերն առանձին ժողովածուներով լույս են տեսել նրա մահից հետո միայն.— «Մատենագրությունը» Պոլիս, 1870 *), «Տաղեր», Թիֆլիս, 1903, «Բերթվածներն ու ճառերը», Պարիզ, 1904, «Տաղը և թարբերությունը», Նյու-Յորկ, 1917:

Բանաստեղծի ձեռագրերը չեն պահպանվել, ուստի ներկա հատընտիր ժողովածուն պատրաստելիս, հիմք ենք ընդունել նախ և առաջ նրա կենդանության ժամանակ զանազան պարբերականներում ու երգարաններում տպագրված տաղերը և այլու հետմահու հրատարակությունները: Նկատի ենք առնել նաև ՀՍՍՌ Պետական Զեռագրատան № 7690 տետրում եղած տասներկու տաղը, որ ամենայն հավանականությամբ, ընդօրինակված են բանաստեղծի ձեռագրերից: Տետրը գրված է 1830-ական թվականներին: Մուրադյան վարժարանի սաներից մեկի ձեռքով:

Անհրաժեշտ տվյալների բացակայության պատճառով, ի վիճակի չենք եղել տաղերի դասակարգումը ժամանակագրական կարգով կատարելու, բացի այդ, ներկա հրատարակության բնույթը նկատի առնելով, նպատակահարմար ենք գտել դետեղել նախ աշխարհաբար և ապա գրաբար տաղերը, չնայած վերջիները, գերազանցապես, գրված են բանաստեղծի ստեղծագործության առաջին շրջանում:

Աշխատել ենք, որքան հնարավոր էր, պարզել տաղերի գրության շարժառիթները, առաջին տպագրության տարեթիվերը և այլն: Այն տաղերը որոնց առաջին տպագրության ժամանակն ու տեղը (մամուլը) չի մատնանշված, նշանակում է, դրանք առաջին անգամ հրատարակվել են Պոլսի 1870 թվի ժողովածուի մեջ:

Կենագրության խնդրում հետևել ենք Պեշիկթաշլյանի տաղերի 1904 թ. Պարիզի, համեմատաբար խնամքով կատարված հրատարակությանը, աշխարհաբար տաղերի նկատմամբ երբեմն շեղվել ենք՝ ելնելով ժամանակակից հայերենի լեզվական կանոններից:

Թյուրիմացություններից խուսափելու համար, աշխարհաբար տաղերում պատահույց գրաբարով խոնարհած և հղումված բառերից մի քանիսի ուղղագրությունը թողել ենք նույնությամբ՝ նյութիսիբ տալով ռեզգի:

* Մկ. Պեշիկթաշլյանի երկերի առաջին ժողովածուն խմբագրել է բանաստեղծի համալսոնն ու գործակիցը՝ նշանավոր պատմավիպագիր Մեհենցըր:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. «Ներայշ եմ մեմ».—Առաջին անգամ տպագրվել է 1863 թվին Տիգրան Չուհաճյանի և Գարրիի Երանյանի խմբադրությամբ հրատարակվող «Քնար հայկական» երաժշտական վեցամսյա հանդեսում (հունիսի 31, № 3) ձայնագրված իտալացի երաժշտագետ Ֆոսթինիի կողմից, Հետադաշում երաժշտագետ Հարություն Սինանյանը նույն երգը հարմարեցրել է գաշնամուրի և ջութակի («Հայ ժողովրդական երգեր», № 2, օր. 53):

2. «Քառուց».—Բանաստեղծի կենդանության ժամանակ տպագրվել է մի քանի անգամ, որոնցից մեր ձեռքի տակ ենք ունեցել միայն երկուսը.— «Նոր երգարան, ժողովածու գործածական երգերի» Տիփլիս, 1864, էջ 139—140, և «Նոր երգարան կամ Քնար Հայաստանի», մասն Ա., վեցերորդ տպագրություն, Պոլիս, 1867, էջ 94—95: Այս երգը ձայնագրել է մեծանուն կոմպոզիտոր Տիգրան Չուհաճյանը (1837—1892), «Արշակ երկրորդ», «Կարինե» և այլ «պերաների և օպերաների հեղինակ»:

3. «Առ զեփյուռն Ալեմաղիի».—Առաջին անգամ տպագրվել է 1864 թվին «Մէք» տասնօրյա հանդեսում (№ 6, էջ 23), Հրանտ ոտորագրությամբ Ալեմտաղի—Պոլսի Յուսկյուտար թաղի արվարձաններից մեկը:

4. «Ճեմի ի քառն հսկային».—Հսկայի լեռը կամ Ուշա-Տեռեն վերին Վասփորի ասիական եզերքին մի կանաչապատ բլուր է, որ պուլսեցի հայերի համար հաճելի գրոսավայր էր: Ըստ ավանդության, այդ լեռան զառիվայրի վրա էր գտնվում Ուշա-Տեռե տոտապելական հսկայի գերեզմանը:

Բանաստեղծությունը գրված է Վահանյան (հետադաշում՝ վիպասանուհի Սրբուհի Տյուսարի ծնողները) ընտանիքի հետ Հսկայի լեռը կոտաբաժնի գրոսանքի առթիվ:

Մի, Պեշեկթաշյանի կենսագրությունից հայտնի է, որ բանաստեղծը սերահարված է եղել օր. Սրբուհի Վահանյանին, առանց վերջինիս փոխադարձ զգացման: Ապագա վիպասանուհին հարգանքի ու երախտագիտության խոր զգացմունք տածելով իր ուսուցչի նկատմամբ, նրա մահվան (1868 թ. նոյեմբերի 29) առթիվ գրել է հետևյալ բանաստեղծությունը

Ոչ ես է նա՝ որ զիւր քնար ձօնեաց առ ազգ,
Առ հայրենիս, ոչ ես է նա՝ ոյր երգ աղու
Զարթուցանէր յաւերժակաց ըզգիւցագունս
Ի բազմամեայ խորախորհուրդ նիրմանէ,
Ի տալ հառել ըհայրենեաց փառս ի թափերս,

Ըզտառապանս խորայատակ և բիւր վէրս՝
 Ոչ ևս է նա՝ ոյր նուագաւոր յաղերսանաց
 Հաբբ պատառեալ ըղղայկացեալ պատանս իւրեանց
 Մերկանային զարիւնթաթաւ լանջն կարեկէր
 Տայտ առնել թէ արիւն իւրեանց շրջի ի մեզ,
 Թ՛ են նոյն մեր քաջը, նոյն մեր սոռխը, նոյն մեր շա՛քը
 Ոչ ևս է նա՝ ոյր մեղեգիք խանդավառ
 Ի ցըրտահար վառէլն սիրտըս կայծ սիրոյ
 Նբզոցն ի լուր ատելութիւն, ոխ շիջանէր,
 Աչկունք հրացայտը զորովանօք ժըպտէին,
 Եւ գիրերօք փարէին սիրտը բաժանեալը,
 «Նղրայր եմք մեր» խընդաբարբառ ձայնեալ շուրջ
 Ոչ ևս է նա, որոյ մըմունջը ողբական
 Մողոսկէին ի ցաւահար ի հոգւով,
 Ի նըւագս ըսփոփեալ դայն հեծութեանց
 Տըխուր էր ողբն ի մըթութեան գերթ տապան,
 Էր անուշակ իրրն ըզկոծըս պըլպուլին,
 Որք անկանին տատեղազարդ ընդ գիշեր
 Ոչ ևս է, ո՛հ, լըռեաց տաւիղըն. լըռեաց Տեր...
 Մինչ լարէիք մուսայական ըզգաշնակ
 Տալ ի յորդոր փորձել մասանցս, ո՛ր քերթող,
 Ձր գիտէի թ՛ էր իմ բընար հընչելոց
 Զայս սրգաւոր դիմ ողջոյն ո՛հ առ ջո տապան.
 Չըխարժեցի թէ այսքան շոյա զու կանգնելոց
 Էիք շիրիմ վերայ ձըրից սըրտիդ մըտացդ՝
 Քառասուն ըզքն դարունք բարդեցին փառս,
 Զայն ամենայն ի մութ կայան թաղեցեր
 Մանսնը արդեօք թըւեցան քեզ սարդենիք
 Որ բնորեցեր ըզհողըն ցուրտ քեզ բնակարան.
 Հանգիր ապա, Պեշիկթաշեանըզ մեծողի
 Մինչ մըտերիմօրդ ըզտապանաւըզ լացցեն,
 Հանգիր, փանդիւն մինչ Թորգոմեան զգերեզմանաւ
 Կախիցէ զիւր սեահար լարս անմըրմունջ.
 Հանգիր. անուն քո լիցի յօդ միութեան.
 Հանգիր, յուշ քո կեցցէ ցորչափ ազնիւն ու լաւն,
 Յորչափ հոնճարըն պաշտեսցի. հանգիր, Ողբի

5. «Առուճ».— Պոլսի 1870 թվի հրատարակութեան մեջ վերնագրի տակ
 դրված է «Առ նէ» ընծայականը, նէ-ն ենթադրվում է Սըբուհի Վահանյանը
 (Տյուսար)։

8. «Նրգ հայրենի».— Ինչպես և Նահապետ Ռուսինյանի «Գիլիլիա»
 («Ներքո բացվին դռներն հուսո...») բանաստեղծությունը՝ գրված է «La Nor,
 mandie (Quant tout renaît...)» ֆրանսիական ժողովրդական երգի ներշնչմամբ։

Առաջին անգամ տպագրվել է 1850 թվին, «Բազմավեպ»-ում (№ 16
 էջ 223), ստորագրված՝ «Միկրիշ Պեշիկթաշեան, յաշակեբուաց Մուրադ (եան)»

յարժաքանին), տշուհեռե, փակագծերի մեջ՝ «Quant tout renait»-ի նմանությամբ»

Ուշագրավ է, որ ՀՄՍՍ-ի Պետական Զեռագրատան № 7696 տետրակում Մկ. Պեշկեթաշյանի այս բանաստեղծության հետ կա նաև «La Normandie» երգի ընդօրինակությունը: Ըստ երևույթին, ֆրանսիական ժողովրդական այս երգը ժամանակին տարածված երգերից մեկն է եղել նաև Մուրադյան վարժարանի սաների շրջանում:

9. «Հայ Բաշորդի».— Ինչպես նաև սույն ժողովածուի №№ 10, 11 և 12 բանաստեղծությունները՝ գրված է 1862 թվի Զեյթունի ապստամբության շրջանում: Զեյթունյան նմանողություն է վերադրվում Հյուզոյի «L'enfant» («Տղան») բանաստեղծության (տես՝ «Les Orientales» ժողովածուի 14-րդ հրատարակությունը, էջ 22):

10. «Մահ Բաշորդի».— Այս երգի դրության հանգամանքների մասին Սերուհի Շրիցյանն իր հիշողություններում (էիմ ծանոթությունը պ. Պեշկեթաշյանի հետ, «Փորձ», 1877, № 4, էջ 136—197), պատմում է հետևյալը. «1363 թվականի վերջերս, Զեյթունի անցքերից անմիջապես հետո, այդ երկրի նշանավոր տեր Մովսես քահանան, որ երեսփոխանության պաշտոնով Պոլիս էր եկած, մեր տանը հյուր եղավ. դորտ սրտաշարժ պատմությունները լսելու համար մեզ մտ հաճախող երիտասարդների թիվը օրեցօր շատանում էր: Մոխորականից ստեղծ հաճախող է Տեր Մովսիսի մոտ նստողը Պեշկեթաշյանն էր: Մի սրտաշարժ տեսարան էր հայ մարդու համար, երբ տեր Մովսիսի արած զեյթունյոց նկարագրությունն Պեշկեթաշյանի խոշոր աչքերը արտասվող կրքոնեին և հետևաբար այդ երկու հայասեր անձանց հոգվույն կրքերը կզրգոսեին: 1863-ի սկզբում, ձմեռային մի ցուրտ երեկո էր, տեր Մովսիսի հեռաքրքրական վեպերը զբաղված էին չորս կողմը խմբված երիտասարդներին ուշադրությունը. նա պատմում էր մի սիրտ ճակող անցք, թե ինչպես մի հուսանառ մայր, մի խղճուկ հայ կին, գերեզմանի յուր թան մեջ, պնտերոպմի դաշտի վերա փնտրում էր իր միակ որդվույն դիակը, որ մի օր առաջ մեծ ջարդ տված էր իր հայրենյաց թշնամյաց՝ Թուրքի լուսեթյամը և մորմորած սրտերով լուսւմ էինը այդ պատմությունը. ապավորությունը շատ մեծ էր... Նույն գիշերը հյուրերից մի քանիսը Ֆնացին մեր տանը ընկու, որոնց թվումն էր նաև Պեշկեթաշյանը: Մյուս օրը, նախաճաշիկի ժամանակ, Պեշկեթաշյանը կարգաց մի կտոր թղթի վերա մատիտով գրած հետևյալ բանաստեղծությունը («Մահ Բաշորդի»), որ գրած էր տեր Մովսիսի առաջի գիշերվա արած տխրագին պատմության ազդեցության տակ»:

Մկ. Պեշկեթաշյանի այս բանաստեղծության ստեղծման հանգամանքները, մի փոքր տարբեր ձևով, պատմում է նաև Զեյթունցին («Զեյթունի անցյալն և ներկայեն», Պոլիս, 1911, էջ 95—96):

Այս երգը ձայնագրել է Մկրտիչ Պեշկեթաշյանի աշակերտուհի Սերուհի Վանայանը, հետագայում՝ փրկասահուհի Սերուհի Տյուսաբը (1842—1901): Ինչպես Զեյթունի ապստամբության նկիրված մյուս բանաստեղծությունները, «Մահ Բաշորդի»-ն ևս Պոլսի 1870 թ. հրատարակության

մեջ տարված է աղճատումներով, Հիմք ենք ընդունել Պարիզի 1904 թվի ժողովածուն:

11. «Թաղումն Բաշորդվուն».— Արտաքին նմանություններով հիշեցնում է անգլիացի բանաստեղծ Չարլս Վոլֆի (1771—1823) մի բանաստեղծությունը, սակայն իր գաղափարական բովանդակությամբ բոլորովին տարբեր է, իսկ արվեստով՝ անհամեմատ բարձր:

12. «Հայ Բաշունին».— Առաջին անգամ տպագրվել է 1863 թվին «Փարիզ» կիսամյա լրագրում (№87), «Հայկունի» վերնագրով, անստորագիր, խմբագրության այսպիսի ծանոթությամբ.

«Հետևյալ գեղեցիկ երգը, որ մեր երիտասարդ բանաստեղծներն մինչդրե է Չեյթունի վերջին անցից վերա, հաճությամբ կմատուցանենք մեր արդո ընթերցողաց, իսկ արդո հեղինակին անունը հայտնեցնուս պատճառն այն է միայն, թե ինքը կուզե՞ս:

13. «Առ Հայկազուն օրիորդ».— Այս բանաստեղծության լրիվ վերնագիրն է. «Ի հանդես պարզաբանության աշակերտունյաց սրբոց Հսիփսիմյանց վարժարանին Օրթագյուղի, առ հայկազուն օրիորդս, երգ»:

14. «Ձեն երջանիկ».— Զի տպագրվել բանաստեղծի կենդանության ժամանակ և ոչ էլ հետ-մահու ժողովածուներում, Առաջին անգամ հրապարակել է արևմտահայ գրականագետ Արամ Անտոնյանը՝ «Գանձարան», բարձրագույն դասընթաց, Պոլսի, 1912, էջ 312—313, որտեղից և արտատպում ենք, Ըստ ամենայնի, այս բանաստեղծությունը Պեշիկթաշլյանի սևագրություններից է, որ վերջնականապես չի մշակված:

16 «Մաբ».— Այս վերնագրով տպագրվել է 1867 թվին՝ «Նոր երգարան կամ Բնար Հայաստանի», առաջին մաս, վեցերորդ տպագրություն, էջ 84: Պոլսի 1870 թ. հրատարակության մեջ համարված է Թարգմանություն իտալերենից և ունի «Երգ» վերնագիրը: Հիմք ենք ընդունել Նոր երգարանի—ը:

17. «Առ Գրիգոր Էֆենսի Օսյան».— Գրված է արևմտահայ նշանավոր գրական—հասարակական գործիչ Գրիգոր Օտյանի (1834—1887) հոր մահվան առթիվ: Մկ. Պեշիկթաշլյանի հետ Գր. Օտյանն ունեցել է անձնական և գաղափարական մտերմություն:

18. «Ի սաբամամ մահ Գաբրիելի երանյան».— Գրված է Մկրտիչ Պեշիկթաշլյանի և Տիգրան Չուհաճյանի մտերմ ընկեր, երաժշտագետ Գաբրիել Երանյանի (1825—1862) մահվան առթիվ: Գ. Երանյանը 1862 թ. Պոլսում կազմակերպված երաժշտական ընկերության նախաձեռնողներից մեկն էր: Տիգրան Չուհաճյանի հետ, 1861—1862 թ. թ. խմբագրում էր «Բնար Հայկական» վեցամյա երաժշտական հանդեսը:

19. «Երգ» («Անույս, առնում կեցալաւն...».)— Այս բանաստեղծության մեջ հիշատակված եվփրիմեն Գ. Օտյանի բույրն է:

20. Ի մահ. Ագնիվի Լուրմյան — Գրված է էքսպրոմտ՝ Մկ. Պեշիկթաշլյանի ծանոթներից մեկի վաղաժամ մահվան առթիվ: Միաժամանակ բանաստեղծը մի եղանակ է հարմարեցնում տեքստին, որով սա դառնում է ժամանակի տարածված երգերից մեկը Պոլսի հայ հասարակության մեջ:

23. «Հանելուկ».— Մկրտիչ Պեշիկթաշլյանի էպիգրամային ժանրի բանաստեղծություններից մեկը, որ ուղղված է պապականության մոլեռանդ պրոպագանդիստ, սեպեցիներ կաթոլիկ վարդապետ Անտոն Հասունյանի դեմ:

24. «Գնացել է, իմ աղի».— Առաջին անգամ տպագրվել է 1864 թվին «Սէր» հանդեսում (№ 9, էջ 35), Հրանս ստորագրությունում, Հիմք ենք ընդունել «Սէր»-ը՝ Այս բանաստեղծության ռուսերեն թարգմանությունը ձայնագրել է Ստալինյան եռակի յաուրեատ, կոմպոզիտոր Արամ Պաչապրանյան:

25. «Վերադարձ».— Առաջին անգամ տպագրվել է 1864 թվին «Սէր» հանդեսում, Հրանս ստորագրությամբ, Հիշյալ հանդեսի լրիվ կոմպիլիտը երեքվանում չգտնելու պատճառով, հիմք ենք ընդունել Պարիզի 1904 թվի ժողովածուն:

26. «Երգ» (Վարդ մի գունեան և յոյժ վափկիկ)։— ՀՍՍՌ Պետական Զեռագրատան № 7696 տետրակում այս բանաստեղծության ընդօրինակությունը նույնն է, ինչ որ Պարիզի 1904 թ. ժողովածուի մեջ տպագրվածը:

27. «Երգ մօր ի վերայ մտնեալն ցնցելոյ»։— Առաջին անգամ տպագրվել է 1851 թվին «Բաղմալէպ»-ում (№ 3, էջ 48), ստորագրված՝ «Մկրտիչ Պեշիկթաշլյան, յաշակերտաց Մուրատեան վարժարանին», այնուհետև արտատրված է Միք. Միանասարյանի «Բնար Հայկական»-ում (1868, էջ 116—118), առանց վերնագրի: ՀՍՍՌ Պետական Զեռագրատան № 7696 տետրակում այս բանաստեղծության ընդօրինակությունը զգալի կերպով տարբերվում է «Բաղմալէպի», Պոլսի 1870 թվի և մյուս հրատարակություններից:

Հիմք ենք ընդունել «Բաղմալէպ»-ը:

28. «Արատուի կուսի»։— Առաջին անգամ տպագրվել է 1864 թվին «Սէր» հանդեսում, Հրանս ստորագրությամբ, Հիշյալ հանդեսի լրիվ կոմպիլիտը երեքվանում չգտնելու պատճառով, հիմք ենք ընդունել Պարիզի 1904 թվի ժողովածուն:

29. «Բնար կուսի»։— Առաջին անգամ տպագրվել է 1872 թվին «Մասիս» լրագրում (№ 1235):

31 և 32. «Յիսիմ գիւս, կոյս» և «Ուսի յանկարձ»։— Մինա Զեռագն իր «Դրական փորձեր»-ի երկրորդ (1874) հրատարակության մեջ (էջ ԺԳ-ԺԸ) տպագրել է այս բանաստեղծությունների տարբերակները՝ ըստ Մկ. Պեշիկթաշլյանի ինքնագիր-ձեռագրերի, որ և հիմք ենք ընդունել:

36. «Մեծ ի ման գում»։— Այս բանաստեղծության վերջում ակնարկված «Քաղցրիկ բարեկամ»-ը Դրեգոր Օռյանն է:

37. «Ի նուսասկուրիս Վարդանան»։— ՀՍՍՌ Պետական Զեռագրատան № 7696 տետրակում այս բանաստեղծության ընդօրինակությունը նույնն է, ինչ որ Պարիզի 1904 թ. ժողովածուի մեջ տպագրվածը:

39. «Իխցազունի Հայոց»։— Առաջին անգամ տպագրվել է 1849 թվին, «Բաղմալէպ»-ում (№ 7, էջ 102—103), ունենալով նաև «Դիշեր» ենթավերնագիրը, Պոլսի 1870 թվի ժողովածուի մեջ տպագրված է այս բանաստեղծության մի տարբերակը կո՝ «Դիշեր» խորագրով, որ ինքնուրույն արժեքներ կայացնում:

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

(Ա.Ֆ.)

Աղեն—հղեմ, դրախտ
 Ազն—ազգ, ժողովուրդ
 Ածել—ընդհանրապես՝ մի բան շարժման մեջ դնել
 Ականդղիք—աչքեր
 Ակաս—մակույկ, նավակ
 Ակնիտ, յակնիտ կալ (գործածվում է բայի հետ)—ակա՞նջ դնել
 Ակմբահոյլ—միասին ժողովված, խումբ կազմած
 Ակնկառոյց—հայացքը սեւեւած, ակնդետ
 Ակումբ—հանդես, համարույթ, ժողով
 Ահուհ—հախուռն
 Աղբբալիմ—նվազարանի լաբերին բախելը, լարավոր նվազարան ածելը
 Ադու—քաղցր, անուշ
 Այգուն—առաջնայան
 Այլագունեալ—այլալված, դուռնաթափված
 Անապակ—մարտուր, ջինջ
 Անդանոս—այնտեղ
 Անդեայ—նախել
 Անդէն—անդ, այնտեղ
 Անդէորդ—հովիտ
 Անդոյլ—անդուլ, անընդմեջ
 Անդոյր—անդորր
 Անդրագուն—առավելագույն
 Անդրէն—վերստին, դարձյալ, նաև՝ նույն տեղը
 Անժոյժ—անհամբեր, անժուժկալ
 Անկ—պատշաճ, հարմար
 Անձկակարոս—սաստիկ կարոտած
 Աննառ—անպատմելի
 Անոֆիկ—անօգնական, անտերուհի
 Անպարագիծ—անպարփակ, անսահման
 Անսի—այնտեղից

*) Բացառութիւնները տալիս, նախ և առաջ նկատի ենք ունեցել, թէ տվյալ բառը բանաստեղծն ինչ առումով է գործածել:

Աւալու՞ւ—արշալույս,
 Ազոսայ—շփոթ,
 Ազրիէլ—ապրիլ (ամիսը),
 Առսու—առավոտ,
 Ասպար—վահան,
 Աւաղագին—ցավալի, ողբագին,
 Աւասիկ—ահա՛վասիկ, ահա,
 Արիւնագանգ—արյունաթաթախ, արյունլի:
 Արկանել—ձգել, նետել
 Արկեալ զիւրկ—վրան քաշած (բող):
 Արսույն—արտեր,
 Արսուր—արցունք:

Բ.

Բայս—բախտ, հաջողութիւն (այստեղից՝ բարեբաստիկ),
 Բարձումն—վերջնելը, վերջվելը,
 Բարձրադիտակ—բարձրից դիտող,
 Բեկանել—կոտրել, ջարդել,
 Բեկրապասար—բերկրալի, ուրախալի:

Գ.

Գաղս—գաղանի:
 Գաւապար—ոտքի կըռնկ:
 Գաւառ (գաւառ լուռո)—լույսի շրջանը, լուսավոր վայրը:
 Գեղ—գեղեցկութիւն:
 Գեղանոյլ—գեղեցկութիւն:
 Գեղանոյլ—ամենաուժեղ լույսի շողը. ճաճանշը,
 Գոյ—ինչ որ կա, գոյութիւն ունի, գոյացութիւն. «գու ոչ գոս» —չկաս,
 գոյութիւն չունեալ
 Գոռ (մարտ)—բուն, ահա՛վոր:
 Գորովաղէս (գուսան)—ողբանավագ:
 Գուժաւոր—գուժաբեր, գուժկան:
 Գունակեպիկ—գունազեղ, գունգզույն:
 Գունեան—գունավոր, գունազեղ:
 Գուպար—կռիվ, պայքար:
 Գուպարայաղթ—հաղթող, հաղթական:
 Գրգասուն—փափկասուն, քնքուշ:
 Գրգաւան—վայելչութիւն վայր, դրախտ:

Դ.

Դալար—կենսալի:
 Դանդաշել—տարուբերվել, տատանվել:
 Դար—բարձրամանդակ, լեռնայանջ:
 Դարձուած—պատասխան:

Դափնիդեայ—դափնի, դափնե:
Դէս—գլխոդ:
Դի—կողմ, ամեն զի—ամեն կողմ:
Կինցուցանել—ստինքից կերակրել, սնուցանել:
Դիսակ—տեսք, տեսարան:
Դոռոյք սալ—զրոհել, արշալել:
Դրասանգ—զրան վրա կախված տոնօրյա զարդարանք:

Ե.

Եղեմ—Դրախտ:
Եղուկ—վախ:
Եռանդնազայր—մոլեգին եռանդով:
Եւեք—միայն:
Երագ—արագ:
Երախայրի—տաջին պտուղ:
Երկնացեղիկ—երկնայինների (հեշտակների) ցեղից:

Զ.

Զերդ, զերդ—սրպես իբրեւ:
Զուարթունք—հեշտակներ:
Զօդ—հող, շաղկապ:

Ը.

Ընդելուզել—հազցնել, միացնել, հյուսել:
Ընդէ՞ր—ինչո՞ւ:

Թ.

Թափուր—դատարկ, դուրկ, զրկված:
Թեւածել—թեւերը թափահարել:

Ժ.

Ժմիս—ժողով:

Ի.

Ի բաց—հեռու, դէնք. Ի բաց վարել—հեռու նետել:
Ի նեմ—ճեմելիս, զրոսնելիս:
Ինչվան—մինչև:
Իցիւ—երանի:

Լ.

Լուղալ—լողալ:
Լուսածղի—լուսաթիւ:
Լուսարփի—արևի լույս ունեցող, լուսաճաճանչ:

Լս.

Լարեպասիւր—խաբուսիկ:
Լսեղ—եռանդ, աշխուժ.
Լսեմարուր—բարուր, նաև՝ սրբան:
Լտարեկեալ—տոնօրված, կիզված:

Խնձիղ—խինդ, հրճմանք
Խոնջ—խոնջացած, հոգնած
Խախնան—խնջույք, քեֆ

Ծ.

Մաղկասարփ—ծաղիկներ տարփող, տենչացող
Մալի—ծովագույն, կապույտ (աչքերի մասին)
Միածաւալ—ծիածանածաւալ, ծիածանի պէս ծաղալիւծ
Միր—շրջագիծ, շրջան, կզր
Մովքնկեցիկ—ծովն ընկած
Մորձոր—փոքր, նեղ ձորակ

Է.

Կանառ—հանդես, խումբ, առյան
Կայ—վիճակ, կացութիւն, նաև՝ տեղ, դիրք
Կայրել—ցատկաւել
Կայլակ—կաթիլներ
Կայսիո—կայսրաւը, ցատկոտելը
Կապսել—պոկել, խել
Կարեփէր—սատոխի խոցիւծ, զարկիւծ
Կարկառել—երկարել, մեկնել
Կեղեք—ողբ, վիշտ, տրտունջ
Կիպարի—կիպարիս
Կողկողել—մղկտալ, մորմոքել
Կուսան—կույտ
Կուսիկ—դեռահաս կույտ, աղջիկ
Կոծակից—ողբակից
Կրճիմն—արդելք, խոչընդոտ

Զ.

Հանապազ—միշտ
Հանգոյն—հման
Հանգունասիպ—հման
Հայել—հայել
Հարել—հարկածել, զարկել, հարեալ—զարկիւծ
Հեցալ—հեռիւծ, կոթնած
Հիւղ—հյուղ, խրճիթ
Հոլաթեան—թեկը բաց, մերկ, նաև՝ թեաւաբաժ, սալաւնած
Հոյգ—հյոթ (ծառերի, ծաղիկների)
Հոյլ—խումբ, բաղմոթյուն
Հոյալիք—խողովք, մաղի հյուսեր
Հորդոր—փութեանդ, աշխույժ
Հուկանաւ—ափաղակ
Հուսկ, հուսկ յետոյ—ամենեւի վերջինը
Հաւիւր մարտից—մարտակոչ, ուղեմակոչ

Ճ.

Ճակատամուկ—ճակատամարտ մղող, պատերազմող,
ձեպ—շտապ, արագ:

Մ.

Մահածու—մահացու, մահառիթ:
Մաղբել—աղբուհի, պաղատել:
Մայրամած—մայր երկրին կպած, գետնոտարած:
Մանկագոյն—թարմ, առույշ:
Մանկունի—մանկական:
Մասունք—մատնեք:
Մասշիլ—մերձենալ, մոտենալ:
Մասնուակել—մատուցել (դինի, ըմպելիք):
Մարգրայեռ—մարգարիտներով շարված, մարդարտահայտ:
Մեղոյե—դուրեկան, քնքուշ, բաղբու:
Միճակուկ—մենակ, առանձին:
Մինչև—դեռ չկած, լինելուց առաջ:
Մկունդ—տեղ:
Մնչել—շշնջալ:
Մոլաք—մոլորված:
Մոռացոնք—մոռացութիւն:

Յ.

Յանկուցիլ—հանդստացուցիչ:
Յանձնիւր աւուրն—յուրաքանչյուր օրվա:
Յաւերժակայ—մշտենջենալօր, անանց:
Յարմնի—արթուն ժամանակ:
Յեղեղել—կրկնել:
Յութամ—երբ:
Յուղարկ—ճանապարհ գցելը, ուղեկցելը:
Յուրիկ—կամաց, հանդարտ:

Դ.

Դախընձա—առաջին:
Դամէս—խոնավ, թաց:
Դայեաց—հայացք:
Դեռւլագարդ—լուսավոր:
Դոնի—խավար, մութ:

Ո.

Ո—ով:
Ոգեակ—հոգյակ, հոգու հալս սիրելի:
Ոգել—ասեկ, երգել, ներբողել:
Ոլորք—հյուսիս (մաղերի):
Ոլլաւունէր—ողբի անձնատուր կզած:
Ողոմաւուր—աղաչող, աղոթող:
Ոսկեակ—ոսկի (փաղարշական):

Ոսկերոյր—ոսկեգունն,
Ոսկեծղի—ոսկեթի,
Ուլն, ուլան—պարանոց, վիզ,
Ումպէս—անպետք, անօգուտ:

Զ.

Չն—դեռ ևս չեղած:
Չու—տեղափոխվելը, գնալը:

Պ.

Պաշօն հարկանել—ծառայել, սպասավորել:
Պատկանել—ամաչկոտ, ամոթխած:
Պար—խումբ. պարք հաւուց—թռչունների խումբ, երամ:
Պարայածիմ—շուրջը պտտվել, պարել:
Պարաւոր—պարոզ:
Պենում, պենել—անթարթ, ապշած նայել:

Ջ.

Ջախջախ—ջախջախված, կտրտված, փշրտված:
Ջամբել—կերակրել:
Ջայլ—ոգր:

Ս.

Սահարկել—սահելով ընկնել, ներքև սահել:
Սիրապատար—սիրալիւր:
Սիրողաբար—սիրով:
Սխալի—հրաշալի:
Սնար—գլխավորեւ:
Սոյլ—սուլելը, սուլունն:
Սուբարեալ—սրբաբնույթ:
Սրբափայլ—մաքրութեամբ փայլող:

Վ.

Վայբապար—եղուր, ապարդյուն:
Վառեալ—սպառազինված, այստեղից՝ զինավառ:
Վառեակ—վառեկ:
Վառ ի վառ—վառվառ:
Վարսական—բշված, վտարված:
Վէմ—քար:
Վու-վու—աղաթխների ճշյունը, ձայնը:

Տ.

Տակաւ—կամաց, հետզհետե:
Տարփելի—տենչալի, ցանկալի:
Տի, տիֆ—հոտակ:

Բ.

Բաժիշկ — երաժիշտ (ե. Ն. սղված),

Յ.

Յանգ — միշտ:

Դ.

Դաղցունի — քաղցրիկ, անուշիկ,

Դանաշիկ — դեղձանիկ,

Դերբոդ, Բերբոդիւան — բանաստեղծ, բանաստեղծական:

Դննեկ — բղկտեկ, պատառոտեկ:

Դոսնեկ — սարսափից փշաքաղվել, սոսկալ:

Թ.

Թապաւիկ — օդաթռիչ, օդում թռչող:

Թաւան — թռչուններ:

(քաղայեալ — իշկանած, օթկանած:

Թարան — օթկան:

Թաւակ — քաղցր և զովացուցիչ բնական:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն

	Էջ
Մկրտիչ Պեղեկթաշյան (առաջաբան)	5
1. Եղբայր եմք մեք	17
2. Գորուն	19
3. Առ զեփյուռն Ալեմտաղի	20
4. Ճեմք ի Լյառն Հսկային	22
5. Աշուն	26
6. Երգ («ՅԱլեմտաղն այն զեղեցիկ...»)	28
7. Երգ («Ո՞ւր էր, թե զեփյուռիկ...»)	30
8. Երգ հայրենի	1
9. Հայ քաջորդի	32
10. Մահ քաջորդվույն	33
11. Թողունք քաջորդվույն	35
12. Հայ քաջուհին	37
13. Առ Հայկազուն օրիորդս	40
14. Չեն երջանիկ	43
15. Մերն Վանա	43
16. Մարշ	45
17. Առ Գրիգոր Էֆենալի Օտյան	46
18. Ի տարածամ մահ Գաբրիելի Երանյան...	48
19. Երգ («Անուշ, աշխույժ կերպարան...»)	49
20. Ի մահ Ազնիվի Լուսինյան	50
21. Առ Գոհարիկ	52
22. Երգ («Անժան, անուշ զու գինի...»)	54
23. Հանելուկ	55
24. Գնաղէ՛ք, իմ աղք	56
25. Վերադարձ	58
26. Երգ («Վարդ մի գունեան և յոյժ փափկիկ...»)	60
27. Երգ մօր ի վերայ մանկան ննջելոյ	61
28. Արտասուք կուսին	63
29. Քնար կուսին	65
30. Ներեան ինձ, կոյու	67
31. Երգ («Յիշեան զիս, կոյս...»)	68
32. Երգ («Ուստի՛ յանկարձ ծագէ այս լոյս...»)	69
33. Յեալին հառաչք	71

34. Քնար և շերիմ	74
35. Երգ մերձ ի մահուն եղերերգեալ	8
36. Մերձ ի մահ գրուած	80
37. Ի նահատակութիւն Վարդանանց	82
38. Քերթողական ոգին Հայաստանու ի քուն	84
39. Դիւցազունք հայոց	85
40. Գիշեր	88
41. Ծանոթա չրություններ	93
42. Բառարան	98
43. Բովանդակություն	105

Տեխ. խմբագիր՝ Ի. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ՎՃ 03224 Պատվեր 124, Տիրւմ 3000,
 Հեղինակ. 3,75 մամ. տպագր. 6³/₄ մամ.
 Հանձնված է արտադր. 27/III 1947 թ.
 Ստորագրված է տպագրության 10/X

Պետհրատի տպարան, Երևան, Լենինի 65.

გთი, გყო, გთი

220029228

489

489 4n.

